

Vennesla Historielag Årsskrift 2001

Forsidebilde:

Ravnås og Ytre Kvarstein sett fra Ravnåstippen.

Bildet er tatt av Henny Moseidjord midt i 1930-årene.

Innfelt et bilde av en stein med riller som Emilie Marie Andresen fant i 1997.

Funnstedet var ved østre elvekant ca. 70-80 meter syd for Ravnås hengebru.

Vennesla Historielag Årsskrift 2001

Utgitt av
Vennesla Historielag
November 2001

Innhold:

Stein med riller	4
<i>Av Emilie Marie Andresen</i>	
Knivskrift funnet på Kvarsteinheia	6
<i>Av Emilie Marie Andresen</i>	
Rikstelefonen på Fossheim	7
<i>Av Solveig Andresen</i>	
Panter	16
<i>Av Einar Magnussen</i>	
Strandberg	19
<i>Av Bård Joreid</i>	
Et krigsminne	25
<i>Av Reidun Holmquist Arntzen</i>	
Venneslamann i tysk fangenskap	28
<i>Av Odd Arild Nordli</i>	
Folkets Hus – Et hus for de brennende hjerter	34
<i>Av Olaf Ingebretsen</i>	
Smia på Vikeland	50
<i>Av Arild Eriksen</i>	
Linda ved Uråna	54
<i>Av Trygve Jortveit</i>	
He dykken ksjkken heime òs dykken?	66
Historielagets dialektspalte	
<i>Av Olav Jortveit</i>	
Potetse	
Språkprøve	82
<i>Av Olav Jortveit</i>	
Godt samarbeid	84
<i>Av Trygve Jortveit</i>	
Vennesla Historielags årsberetning for 2000	87

© Copyright Vennesla Historielag, 4700 Vennesla

Fotosats, paste-up: Scan Profil A/S, 4700 Vennesla

Trykt hos Nye Sørtrykk A/S på 100 gr. Miljøpapir fra Hunsfos Fabrikker.

Forord

Historisk sett har år 2000 vært et begivenhetsrikt år for venndølene. Gjennom utgravninger på Skjerehauane har vi fått en bekreftelse på det mange har tenkt – at det må være et par tusen år siden de første menneskene kom til området her og bosatte seg . At de foretrakk å bosette seg på Skjere-hauane er et tegn på at de visste åssen de ville ha det. Redaksjonsnemnda hadde et ønske om å få en bred omtale av funnene inn i dette årsskriftet. Av tids-messige årsaker har vi måttet oppgi den tanken i år. Vi håper imidlertid å kunne komme tilbake til den saken neste år.

Foreliggende årsskrift har ikke noe spesielt emne eller tema. Emnene er derfor mange og de strekker seg over flere felt – fra oldfunn til jakthistorier, og fra krigshistorier til historien om smiene i Lunden.

I redaksjonsnemnda er vi kjent med at kvarsteinfolk med familien Andresen i spissen arbeider aktivt med lokalhistorie. På forespørsel fikk vi tre artikler fra dem. I den ene artikkelen omtaler Emilie Marie Andresen et oldfunn hun gjorde i 1997 ved elva på Kvarstein. Hennes mor, Solveig Andresen, skriver om rikstelefonen på Fossheim.

For ikke så lenge siden endte Folkets Hus sitt liv ved en planlagt og kontrollert brann. Huset har stått sentralt for mange venndøler. Vi fant det derfor riktig å få med husets historie i dette årsskriftet.

Som nevnt er emnene mange. Vi i redaksjonsnemnda håper der er noe for enhver smak. Nemnda som i år har bestått av Odd Arild Nordli, Olav Jortveit og undertegnede, vil takke alle bidragsyterne. På hver deres måte gir dere oss og våre etterkommere interessante innblikk i bygdas historie.

Det er umulig for historielaget å gi ut årsskriftene uten et visst salg. Vårt ønske er derfor at så mange som mulig anskaffer skriftene til glede for både seg selv og de som eventuelt får dem i gave.

Vennesla i oktober 2000
for redaksjonsnemnda

Trygve Jortveit

Stein med riller

Av Emilie Marie Andresen

Sommeren 1997 fant jeg en stein med fire innhugde riller ved elvekanten på Kvarstein, nærmere bestemt Brattereien. Funnstedet ligger 70-80 m. syd for Ravnås hengebru. Steinen er ca. 7 cm lang og rillene smalner av ved steinens kanter.

Jeg sendte steinen til Oldsaksamlingen i Oslo. Førstekonsulent Håkon Glørstad skriver om steinen: "Steinen med riller må sies å være en gåte. Jeg har ikke sett tilsvarende gjenstander tidligere verken i museets samlinger, eller i litteraturen. Det kan imidlertid ikke være tvil om at stykket er laget av mennesker. Rent umiddelbart minner den om de såkalte sverdslipesteinene, som, til tross for navnet, har vært brukt til å slippe steinøkser i yngre steinalder. Navnet har typen fått fordi man tidligere trodde at de var slipesteiner for sverd. Rillesteinen fra Kvarstein skiller seg fra sverdslipesteinene både ved at den er langt mindre og ved at rillene på førstnevnte er hugget inn, ikke slipt. Det er derfor lite trolig at rillesteinen fra Kvarstein skal plasseres innenfor denne gruppen.

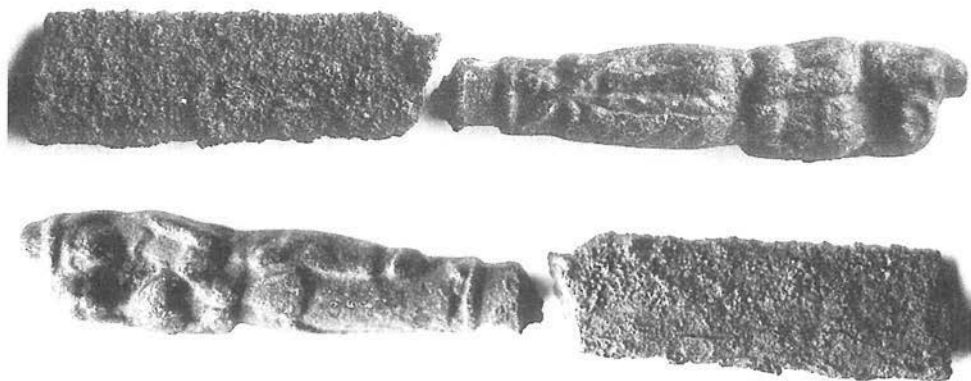
Fra Danmark og Norge er det kjent steiner på samme størrelse med den fra Kvarstein, forsynt med en grop. Disse steinene dateres vanligvis til bronsealder og man antar at de har hatt en kultisk funksjon. Størrelsen er som sagt den samme som rillesteinen du har funnet, men altså ikke det innhugde mønsteret. Det er vel derfor også tvilsomt at rillesteinen fra Kvarstein skal plasseres innenfor denne gruppen. Man får derfor foreløpig slå seg til ro med at rillesteinen er enestående i sitt slag, men at ny forskning eller nye funn kanskje kan kaste et klarere lys over funnet.”

Jeg har senere funnet litteratur skrevet av den litauisk-amerikanske arkeologen Marija Gimbutas som kanskje kan belyse funnet. Hun skriver i boka ”The Language of the Goddess”: ”I forhistorisk tid trodde man på livgivende vann fra elver, brønner og kilder. Man hører om ungdomskilder og helsevann. Bølger i form av parallelle linjer i vannrette, loddrette eller meanderformete bånd er vanlige motiv i sen paleolittisk og i mesolittisk tid. Bølgemotivets kontinuitet inn i neolittisk og senere tid tyder på at symbolet hadde sterk kraft. Bølgesymbolet var uunnværlig og allstedsnærværende for å sikre liv, sunnhet og velstand.”

Ellinga Vellinga

*Ellinga Vellinga Vasslandsguten
slo til kjerringa midt på truten.*

*Det skal du ha dit stygge troll
forde du ikkje kan tele til toll*

Knivskaft funnet på Kvarsteinheia

Av Emilie Marie Andresen

Høsten 1983 fant vi et knivskaft og en del av knivbladet ved den gamle boplassen på Linhaugen ved Linvann, Kvarsteinheia. Vi sendte knivskaftet til forsker Elizabeth Skjelsvik ved Universitetes Oldsaksamling i Oslo. Derfra fikk vi opplyst at tilsvarende knivskaft er funnet i Kongsgården i Oslo og på Grøslund nordre i Øvre Eiker, Buskerud. Disse var imidlertid ikke godt nok bevart til at det hadde vært mulig å fastslå alderen på dem. Men knivskaftet fra Linhaugen var i så god stand at det var mulig å foreta en datering.

Knivskaftet er støpt og utformet som et par – kvinne og mann. Amanuensis Inger Helene Vibe Muller ved Oldsaksamlingen har foretatt dateringen av skaftet. Hun skriver: ”Draktene er detaljert utformet. Kvinnens drakt har naturlig fall og livlinje ved midjen (dette forekom etter 1630-70). Hun ser ut til å ha oppheftet ytterkjole og bred nedfallskrave (etter 1630). Halsen og deler av skuldrene er blottet. Hun er barhodet, med oppsatt kringle høyt på bakhodet og nedhengende forhår. Hun holder en gjenstand, muligens en vifte. Mannen har skuldervulster (rennesansetrek), nedbrettet krave (etter 1630-70) og brede mansjetter. Drakten er knelang (ca 1650). Hatten er høy med relativt smal brems (før 1630), muligens puritanerhatt, men har fjær eller båndsløyfe (vanlig etter 1640). Konklusjon: Draktene som fremstilles på knivskaftet er typiske for perioden ca. 1630-1670.”

Ved Oldsaksamlingen mener man at kniven antakelig har kommet med trelasthandlere fra Holland.

Fossheim 2001

Rikstelefonen på Fossheim

Av Solveig Andresen

Telegraf og telefon – litt historikk

En januardag 1855 ble den første telegraflinja åpnet mellom Kristiania og Drammen. Stortinget bevilget pengene og i løpet av 1855 var det strukket linjer fra Fredrikstad til Mandal. Ved telegrafering ble elektriske signaler sendt gjennom en metalltråd. Disse signalene ble ved hjelp av en vektstang og et skriveapparat gjort om til streker, prikker og mellomrom. Det vi kaller morsealfabetet.

Det ble lagt kabler i Skagerak og Nordsjøen, i Østersjøen og over Atlanteren. All telegrafering til havner i utlandet gikk via Egersund Telegrafstasjon. Landet ble delt inn i teledistrikter som hadde en hovedlinje med tilhørende understasjoner. Her hørte Vennesla inn under Arendal. Vigelands Brug og Hunsfos fabrikker fikk tidlig telegrafforbindelse med omverdenen.

14. aug. 1877 ble det første gang telefonert mellom Kristiania og Drammen. Da ble telegrafledningen brukt til overføring av den menneskelige stemme. Det var et privat foretagende. Staten var lite interessert i det nye kommunikasjonsmiddelet. Stortinget hadde lenge bevilget mye til Det norske telegrafvesen, og landets behov var så godt som dekket.

Et amerikansk selskap: "Bell kompaniet", åpnet da telefonlinjer i Kristiania og Drammen i 1880. De hadde planer om telefonforbindelse mellom byene. Dette ble en direkte konkurrent til den statlige telegraftjeneste. Stortinget vedtok så en lov i 1881, der det heter: "Der skal tilkomme Staten Eneret til inden Rigets Grænser at lade befordre meddelelser ved Telegraf, Telefon eller andre lignende Meddelelsesmidler." Unntatt fra loven var jernbanen og privatmenns linjer til eget bruk.

Det ble likevel så stor etterspørsel etter telefontjenester at staten ga konsesjon til privatfolk som ville drive telefonsentraler, der det ikke var i direkte konkurranse med Telegrafvesenet. Dermed startet en privat utbygging av telefonnettet i Norge.

I 1883 kom telefonen til Kristiansand. Handelsborgerne hadde før 1887 ordnet med telefonforbindelse til steder rundt byen i en avstand på 20 km.

Der de fikk telefon, ble det vanlig å telefonere telegrammene. Det førte til at statlige telegrafstasjoner tok i bruk private telefonlinjer og leverte videre telefotelegram.

Statstelefon

Styresmaktene i Sverige ønsket en direkte telefonlinje mellom hovedstedene i de forenede rikene. Det førte til at staten bygde den første telefonledning i 1893. Etter det fortsatte stortinget å bevilge penger til telefonutbygging. I 1896 var det statlig telefonstasjon i Kristiansand.

For å få fart i utbygginga uten å investere for mye, vedtok Stortinget en kommunegaranti. Telegrafverket skulle sørge for linjer, sentralbord og utstyr til ekspedisjon av telefonsamtaler. Gebyrer og avgifter tilfalt kommunekassa. "De interesserte" på sin side skaffet fritt hus, lys, brensel og budhold for et tidsrom på 5 år, og ellers til annet blir bestemt. Telegrafverket hadde tidlig benyttet seg av kvinnelig arbeidskraft. Ei kvinne fikk mye mindre lønn enn en mann i samme stilling. Ingen syntes det var noe rart den gang. (1858)

Fra venstre: Ragnhild, Josefine og Inga Ingebretsen på Fossheim.

Telegrafistinnestillinger var blant de første statsstillinger som ble åpnet for kvinner.

Da det i 1905 skulle åpnes rikstelefonsentral i Vennesla, søkte Inga Ingebretsen på Fossheim stilling som telefonbestyrerinne. Hun var 27 år og hadde lært seg til sydamme; en jobb som lot seg kombinere med vakter ved telefonen. Det var en heldøgnsjobb, ekspedering om dagen og sovende vakt om natta. Hun måtte skaffe to personer som kunne stille opp om hun ville ha fri, eller om hun ble syk. Søstrene Ragnhild (15 år) og Josefine (13 år) ville være reserver. Foreldrene Jørgen og Emilie Ingebretsen ga henne lov til å ha sentralbordet på loftet og telefonapparat for kunder nede i stua. Inga fikk jobben og ble telefonbestyrerinne, Ragnhild ble telefonistinne og Josefine ble husbestyrerinne. De måtte alle skrive sin signatur og sende den til telegrafdirektøren. Signaturen sin satte de på alle telegram de skrev.

Distriktet som Rikstelefonsentralen "Vennesla" betjente, strakte seg fra Saga til Samkom. Det var en stasjon med stor trafikk, først og fremst på grunn av de to store fabrikkene Vigelands Brug og Hunsfos fabr. Men også forretningene i bygda var gode kunder.

Ser en på regnskapet for stasjonene opp gjennom Setesdalen de første årene etter åpningen, hadde Vennesla og Evje mest trafikk.

Abonnenter tilknyttet rikstelefonsentralen ”Vennesla”:

Vigeland's Brug, fra 1905

Hunsfos fabr., fra 1905

A. Vig, ved f. bestyrer Borgen, fra 1910

Otteråens Brugsforening, fra 1912

Marculus H. a/s, fra 1912 – utg. 1921

Byggmester Johannes Moe, fra 1913

Christiania Cementstøperi, fra 1926

Oppgavene var mange

I brev fra telegrafbestyreren i 1909 står:

”Til Bestyrerinden ved rikstelefonsentr. i Vennesla.

Sender herved pr. pakkepost en rikstelefonkatalog som bedes levert til Vigeland's Bruk mot kr. 1,35 der bedes opkrævet og hitsendt.

Fra telegrafbestyrer Diesen, Arendal”

Kopi av telegrammene og kvitteringer for ankomne telegrammer måtte sendes til Kristiansand. Der ble de oppbevart i 3 mndr og deretter sendt til Revisjonskontoret hvor de hver sommer brant opp alt som var over et år gammelt.

Penger for telegrammer som var telefonert til ” Vennesla”, ble krevd inn en gang i måneden. Da gikk Inga rundt i bygda til de som hadde telefon hvor det var ringt inn telegram til rikstelefonen. De som hadde telefonen, måtte ta imot penger fra de som lånte telefonen og betale til Inga.

Regnskapet måtte gjøres opp hver måned. Det ble nøye gjennomgått av telegrafbestyreren. Han ga beskjed om at alle rettelsler i regnskapet måtte foretaes med rødt blekk.

Noen i Vennesla hadde familiemedlemmer som hadde flyttet langt av sted. Det var vanskelig å få besøkt dem så ofte de ønsket. Et telegram kunne formidle et budskap mye raskere enn et brev. Klart de var spente når de fikk telegram! Var det gode eller dårlige nyheter? Inga visste som regel om hvem

Ingehus Fossheim
Vennesla

Optatt fra

den

1922 kl.

av

DEN NORSKE RIKSTELEGRAF

Tjenstlige bemerkninger:

Telegram fra

nr. 33

ord

den

24.2.1922

kl.

12.30

Gratulerer med dagen til
Ella

Telegram skrevet med kopiblyant, signert li, Inga Ingebretsen

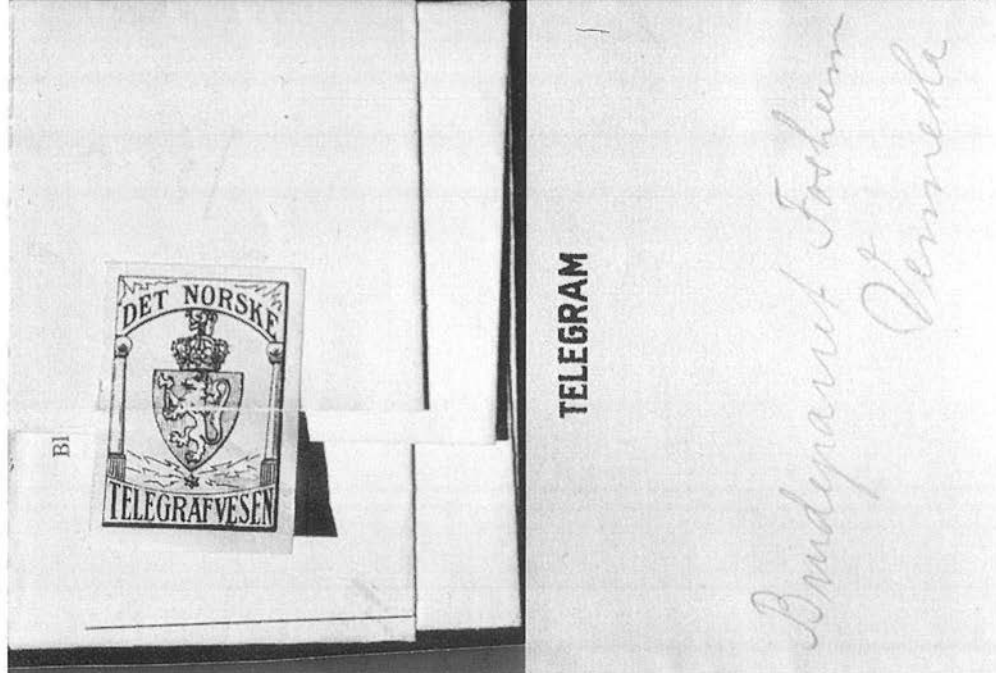
som gikk og var engstelig. Dersom hun sendte dattera av sted med telegrammet, sa hun at hun skulle si det ikke var noe farlig.

Det hendte at telefonen ringte midt på natta. Da var det som regel et dødsbudskap som måtte overbringes straks. Inga tok av sted i mørket og knattet på soveromsvinduet til dem det gjaldt. Dette var det noe av det verste ved å være telefonbestyrerinne.

Men når det var bryllup i bygda var det bare moro. Nieser og nevøer var mer enn villige til å gå med telegrammer for tante Inga, for det vanket ofte et kakestykke på telegrambudet.

Folk i Vennesla kunne komme til Fossheim og bestille rikstelefon. Inga koplet linjene på loftet, og kunden snakket i telefonen i stua. Inga holdt øye med klokka og brøt inn på linja og sa fra når en periode var gått. En periode varte i 3 minutter. Etter samtalen regnet hun ut hvor mye det kostet, tok mot betaling og førte inn i regnskapet.

Arbeidsdagen ble etter hvert delt i to vakter, den første fra kl. 08.00 til 14.00, og den andre fra 14.00 til 20.00. Inga og Ragnhild delte etter hvert mer på arbeidet. Fra 1920 steg lønna, og de ansatte fikk en ukentlig fridag.

Bretta telegram

I 1926 kom telegrafinspektøren med en melding til stasjonene under Kr. sand.: " De stasjoner der ennå ikke har sendt innsendt vaktplaner er anmodet så vidt mulig å tildele funksjonærer over 40 år ukentlig fridag på søndag."

Inga (Ingebretsen) Fossheim døde i 1937. Da overtok Ragnhild (Ingebretsen) Tronstad som var blitt enke i 1931 og hadde tre barn. Hun søkte om å få flyttet rikstelefonen til huset sitt bak Hunsfoss skole, men det gikk ikke.

Ragnhild hadde hjelp med telefonen av dattera Emilie Marie, og leide rom på Fossheim av broren Ingebret Fossheim og kona Anna. Det var slutt med nattevakter, så hun stengte kl. 20.00 og gikk heim.

Rikstelefonen skiftet også navn fra "Vennesla" til "Vikeland". Vennesla hadde fått en lokal telefonsentral ved veien opp til Vardeheia. Den het "Vennesla".

På 1930-tallet var det vanlig ved oversjøiske forbindelser å bruke et avtalt kodespråk. Det var for å hindre at meldingene ble snappet opp av andre.

Etter 1932 var det bare tillatt med kodeord på 5 bokstaver, før kunne det være opptil 10. Regelen var at det var billigere å sende en tekst i kode enn i "klart språk". Mange hadde vanskelig for å skjønne hvorfor.

Telegram skrevet med blekk, signert Ri, Ragnhild Ingebretsen.

Vigelands Brug hadde engelske eiere. De sendte kodemeldinger via rikstelefonen på Fossheim til direktøren på Vigeland. Ragnhild måtte levere samme meldinga skriftlig innen kl. 16.00.

Hovedkontoret til Hunsfos fabr. holdt til i Oslo, og de hadde daglig kontakt med direktøren på Hunsfos.

Hver morgen kom det telefon fra Otteråens Brugsforening ved dam-vokteren på Byglandsfjord. Han meldte fra om vannstanden i Byglands-fjorden. Meldinga måtte bringes videre til Hunsfos fabr. og Vigelands Brug.

Telegram til sjøfolk ble nå sendt over Farsund radio.

Krigen 1940- 45

9. april våknet folk i Vennesla av kanondrønn fra Odderøya og duren av tyske bombefly. Ragnhild og Emilie kom seg opp til telefonen i en fart, men det ble ikke mye å gjøre ved telefonen den dagen. Fra vinduet på kvisten hadde de god oversikt over strømmen av evakuerte som kom opp gjennom Vennesla. Ingebret og familien hadde også evakuert, så de var alene på Fossheim.

Ingebret Fossheim ved siden av telefonen i stua.

Dagen etter kom major Backer og en mann i sivil og bestilte en telefon til overkomandoen på Hægeland. De brydde seg ikke om å benytte telefonapparatet i rommet ved siden av, men grep telefonrøret som var på sentralbordet. Ragnhild og Emilie hørte hva det ble snakket om. Backer ville gjøre motstand, men han fikk ordre om å trekke seg tilbake fra Kvarstein hvor de norske styrkene hadde tatt stilling. Da utbrøt Ragnhild sint: "Ja, og så lade oss i stikken!!"

Under krigen fungerte rikstelefonen som en lokal telefonsentral innen Vennesla. En gang kom det tyskere og skulle ringe. Det var før kl 8 om morgenen, så Ragnhild hadde ikke kommet. Anna Fossheim forklarte at betjeninga ikke var kommet og at telefonrommet var låst. Da ville de ha "nykkel". "Nykkel", gjentok de gang på gang, men de fikk ingen nøkkel og gikk så sin veg.

Emilie Tronstad med signaturen Et, sluttet ved rikstelefonen i 1946. Ragnhild Tronstad fortsatte å ta formiddagsvaktene. Ruth Nordahl med signaturen Run, og Ruth Dalane med signaturen Rud, delte på kveldsvaktene. De gikk alle i mørkeblå, silkeaktige kjoleforklær som Ragnhild hadde sydd.

*Rikstelefonentralen i Kristiansand som den nå står på
Vest-Agder Fylkesmuseum i Kristiansand.*

Etter krigen var Telegrafverket først og fremst et telefonverk. Telefonen hadde også avløst telegrafene på jernbanen. Telefonnettet ble mer og mer utbygd med automatisert forbindelse mellom abonnentene. Telegram-tjenesten ble mindre brukt. Det endte med at rikstelefonen "Vikeland" på Fossheim ble lagt ned en maidag i 1949 etter 44 års tjeneste for folk i Vennesla.

Kilder: Torolf Rafto: Telegrafverkets historie 1855 - 1955

A. s. John Griegs Boktrykkeri - Bergen

Arkivmateriale

Emilie Marie Greipsland

Ella Hagen

Ruth Andersen

Forfatteren md resultatet fra en formiddagsjakt med "Panter" 1934

Panter

Av Einar Magnussen

Einar Magnussen gav i 1973 ut et hefte eller ei lita bok han kalte "Til skogs med støveren og geværet". Der skriver han om sitt liv som harejeger gjennom 40 år. I 1931 da han var 17 år, kjøpte han en switzerstøver som hette "Panter". Om "Panter" sier han at "den slo til for fullt og ble ubetinget den beste harehund som noensinne har satt sine ben i Vennesla". Vi sakser her litt fra jakta Einar og broren Magnus hadde med "Panter" ved Øinavannet i Iveland høsten 1934:

Jeg husker spesielt en søndag fra denne høsten. Magnus og jeg lå på den andre siden av Øinavannet i ei løe og byttet skog med et annet jaktlag fra Vennesla. Fem mann og like mange fillebikkjer. Magnus og jeg hadde fra morgenen kl. 5 – 12 middag 4 loser og alle harene ble skutt. Da vi gikk tilbake til løa for å raste en stund, gikk jeg først med "Panter" i koppel og geværet i den andre neven. Plutselig braste der opp en tiur på 5 kilo. Kvikt og som lynet slipper jeg kobbelet, opp med geværet og ned med tiuren som en sekk.

Min bror Magnus Magnussen med "Panter" vinteren 1931-1932

Etter rast gikk vi ut igjen i nytt terreng ved 3 tiden om ettermiddagen. Magnus skjøt først ei røy, straks etterpå skriker "Panter" ut at pus er på bena. Dette var en liten hareunge som jeg slapp forbi fire ganger på min post i noen fjell. Den ble skutt etter 1 1/2 times los for hundens skyld.

På tilbakeveien til løa fikk jeg se "Panter" renne til i svært tempo bortover noen fjell, og straks var musikken i full gang. Denne los gikk rett ut av hørehold. Vi trakk etter et stykke og jeg kom ut på et fjell ved ei stor blaut myr, minst 100 meter over. Da jeg hadde stått og lyttet der en halv times tid hørte jeg "Panter"s klangfulle mål i det fjerne på veg mot meg. Det begynte nå og skumre og jeg visste av erfaring at haren ikke likte å springe i bløte myrer hvis den kan unngå det. Men losen nærmet seg og jeg gjorde klar kanonen. Plutselig fikk jeg se haren komme ut langs myrkanten på den andre siden av myra, litt oppe i krattet. Jeg skjøv fram sikringen, stakk inn en finger på hver avtrekker, holdt ca. 15 meter foran haren og lot begge skuddene gå på en gang. Jeg så det rusket i buskene foran haren. Den stoppet, satte seg på bakbena, snudde i vinkel rett ut i myra mot meg. Med stor hastighet kastet jeg ut tomhylsene, to nye patroner fra beltet, og da haren var på passe hold smalt kanonen igjen og der lå hare nr. 6 denne dag.

En opplevelse mellom en førsteklasses harehund og jegere.

Det andre laget fikk ikke noe den dagen.

Denne sesongen ble det skutt 60 harer med "Panter". Jeg reiste til sjøs i februar 1935, og sa da til Magnus at han skulle skyte den når jakten var slutt 15. mars, på grunn av nervelidelsene den hadde. Men kjært er ditt minne "Panter"! Det er det samme hvor gammel jeg blir, jeg glemmer aldri vårt intime samarbeid i skogen og dine klangfulle loser!

Olaf og studen

Olaf Eikeland onkel til Ivar og Olai, var kjent for å vere glad i å dikte. Han ville helst sitte med pennen framfor å drive gården. Olaf hadde ikkje stud på gården. Han måtte til Rønninga med kyrane når dei løb. Dette tykte Olaf var et ork, så han så seg om etter et studeemne. Ein sommer hadde han ein studepose gåandes på beite. Han så et lite studeemne i den – ein liten mulighet til å sleppe turane til Rønninga.

Så hendte det ein dag at ei av kyrane løb. Olaf meinet studeposen nå måtte vere gammel nok te å ordne opp med ei kyr. Han fekk tak i Ivar og setta han inn i det som skulle foregå. Studeposen blei henta og stilt opp i vanlig posisjon bak kyra. Den snugga litt på det som sto framføre den men viste ikkje tegn til sprang. Ivar holdt kyra mens Olaf sto bak og skøyv på og ropte: "Oksen, oksen! Koman...oksen". Men studen sto bare der og verte mens Olaf sto og skøyv og ropte. Etter ei stund blei Olaf trøtt. Idet han rister litt på haue seier han henslengt til Ivar: " Han tykkes ikkje å forstå".

Strandberg va ein plass onne Moseid der husane for lengst va vekke. Tobias Strandberg kjøpte stede og bygde nye hus der, antagelig omkring 1880-1890. Hans etterkommere æ Strandbergane i Vennesla. Bilde her æ tatt før oppfylling og planering te saga va påbegønt. Bilde æ tatt frå der valslesliberie ligge ida. Huse blei solt te Hunsfos i 1911,og reve i 1936.

Strandberg

Av Bård Joreid

Strandberg-Sagtomta . Navnane rekti ose a goe minne frå gutteårane. Her va vårt eventyrland i årane 1932-33.-34-. Strandberg va "Basen " og sagtomta og heile fabriksområde på vestsia a elva va alså vår tomleplass Du finne ikkje noe igjen a Strandberg ida, ikkje ein stein ei gong vise plassen, som ligge godt innenfor fabriksområde,og som va Hunsfos eiendom.frå 1911. Æ ska prøve å finne stede for dæ.

Du befinne dæ på Moseidmonen i Hunsfosveien, omsider vil du komme te Hunsfoskleiva ,bare forsett litt te,men stopp, for midt i kleiva va der lissom ein udflading. Te venstre her to veien a te Strandberg , mens Hunsfoskleiva stubbe videre ner på sagtomta.

Veien inn te Strandberg va ein fin brei kjerrevei, i ca, 200m. gjekk veien i en svag bue midt i rabe, og plutseli ligge Strandberg der, et lide kose-
lig hus på ein fjellknaus, og lige i nærheten ligge udhuse mæ udedo, vesjul,
fjøs og ei lida løe, nokså falleferi. De hadde både ku og høns, men æ kan
aldri minnes at æ he sett et grasstrå der nere, men kua va velfødd den, så de
hadde nok morja og strevd for å skaffe for frå andre plasse. Foran huse va der
ein liden hagefleck me et digert epletre på . I epletia va de bare å løfte handa
og forsyne sæ..

Gudmund og Reidar Neset va vennane våre og dei budde i Strandberg
sammen mæ mor og far og søsken. De kunne vel være 7-8 støkke heime
italt på den tia, men de æ rart mæ de ,der æ allti rom te fleir der husane æ fol-
le frå før. Mi kunne komme å gå som mi ville ,men de va jo ude mi holt oss, å
der va de plass nok. Men når de va øveføring a dei svære sportsbegivenhe-
dane i radio, kunne de være harli mange som fant veien te Strandberg. For der
hadde de RADIO .

Der va kje mange radioanne i Vennesla omkring 1932-33. Du skolle ha
sett forventninga i fjese på gutteflokken som sadd udenfor på fjellknausane i
Strandberg, mæ radioen på foll spid i vindue for å høre på ein eller anna lans-
kamp i fotball, de va så spennanes at de va vanskele å sitte stille. Sjøl dei
som he våre nere og sett på europamesterskabe i Nederland, kunne ikkje få
større opplevelse enn mi hadde. De va som ein heilt ny verden åbna sæ for
oss når Per Chr, Andersen slynga ud navnene på spelarane ette hvert som de
hadde ballen, de va Jørgen Juve,Tippen Johansen, Reidar Kvammen , "Jeja"
Gundersen, Thorbjørn Svendsen og alle de andre. Du vett mi kjente de alle
sammen, og visste åssen de så du, for våre kjendisse va der bilde a i sigaret-
teskane, og mi tigde dei a de voksne, bytta oss imellom og enhver guttunge
me respekt for sæ sjæl hadde allti noen a bildane, ialfall a de beste udøvera-
ne, i lomma te stadihed.

Om vinteren va de jo for kallt ude på fjellknausane så då sadd mi
inne, andektie, men mæ same spente forventning. Selfølgeli kjente mi hoppo-
rane, langrennsløberane og skeiseløberane. Mi hadde bilde a dei au, så når
Birger Ruud va i sveve va de rekti så du kunne se åssen guttegjengjen løfta
sæ på stolane og prøvde å hjelpe an å tøie lengst muli. Og når han så lanna på
60-70 meter og mæ 18-20 i stil gjekk de som et gjeisp gjennom staua.

Dette bilde må være frå 1949, mi ser de hølle på med byningane te PM5. Sagtomta æ brukt te lager, og mi ser dele a bygningane på saga. Oppe i rydninga bak de svære huse lå Strandberg. Kjerraten æ vekke ,men dei to store tårnane på lagerplassen på Moseidmonen ser mi godt her.

Men mi må vel videre å se åssen de så ud på sagtomta , ja heile vestsia a elva , den gonga. Mi gjenge tebage te Hunsfoskleiva og kjeme alså ud mitt i bakken te udfladinga og gjenge noen skritt nerøve, og te et øveblikk, ida æ der stufolft a bygninge,de va der ikkje då, der va ikkje noe Rense anlegg,ikkje Valsesliberi, ikkje Fyrhus ikkje Claylager, ikkje Gjenvinningsanlegg, ikkje Kraftstasjon og ikkje Jernbanespår. Nei den gonga va de ei sagtomt mæ Saga, og ei rammebu omtrent der Claylagere ligge, et lide steinkast unna litt høgare lå Strandberg. Mellom saga og Strandberg gjekk kjerraten som frakta tømmer frå dammen te velta udenfor Saga. Kjerraten gjekk i ein fin bu opp te dammen der an dukka ner i vanne lige me den lille holmen som ligge der. Mi brukte kjerraten som bru te å komme oss øve te dammen, for der va de fint å bade, og der konne mi ligge og dra oss på flådane som lå der, fiske litt me et hyssingsnøre iblandt, og mi fækk faktisk noen pinne au, men de va badinga som va moro. Hvis vanne va for kalt og dammen va

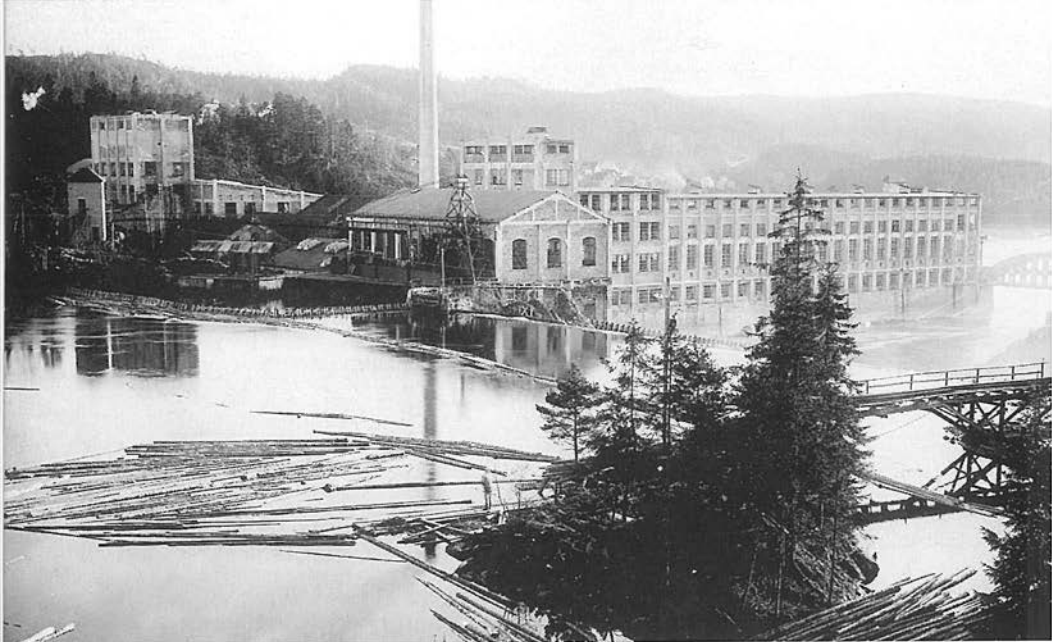

Flommen i 1933, vanne stenne ein meter øve sagtomta, og mi ser at jernbanespåre slotte for enden a brua som blei bygd i 1915/17.

demma opp bada mi onne fossen, der va de fine reinskurte fjell me mange svære kulpe i, og der va allti vanne godt og varmt. De va sikkert å være her au, for den gonga va der ingen valse eller segmentdam som kunne fjernstyres. Nei både i Helvedesfossen og Hunsfossen va der nåledam.

Nåledammen va ingen enkel sag å sette, damvokteren hang nærmest i lause lofta og fiksa den eine nåla på plass ette den andre heilt te de danna ein heil vegg som hålt vanne tebage. Når dammen så skolle rives va de å ta ei nål opp a gonga,. Der skolle møte dyktighet og mange kneb te å få dette ordna øve frådane vannmasse. Den siste æ kan minnes som hang øve Fossen og gjorde dette konststykke, va gamle Sakkariassen far te Robert. Ei nål som blei brukt i ein nåledam va ein lang firskjering på 4x4 tomme og 4-5 meter lang.

Mi stenne i Hunsfoskleiva ennå og skue udøve tomta, og ser o som o va den gonga, saga ligge te venstre for oss, helles på tomta ligge de itett a svære plankestable, som små hus mæ skråtag øve, materialane blei brukt te forefal-lande arbei på fabrikk, men mest te pakkeemballasje for papire som Hunsfos produserte. Nivåe på sagtomta lå på høgde me trellebanen øve cement-

Kjerraten som frakta tømmeret frå dammen til velta på saga blei au anlagt i 1920. Her ser mi den og den lille øia som æ nevne. De æ sansynli at vestsia blei kjøpt a Hunsfos omkring 1910, samtidi som kommunen kjøpte opp nedre del a Moseidmonen.

brua, jernbanen kom bare akkurat øve elva og der va de slott, for jernbanes-påre lå den gonga ca. 3 meter øve sagtomtas nivå. De to 40 år frå brua blei bygd og te de blei fylt opp så jernbanen konne kjøre inn på sagtomta

Onne flommen i 1933 gjekk vanne om lag ein meter øve nivåe på sagtomta og to mæ sæ plankestablane, ialfall dei fleste ,møe blei redda nerøve elva, og Hunsfos måtte kjøbe de tebage. De æ klart at denne tomta va ein ypperlig legeplass for guttonge.

Men kaste mi blikke litt høgare på toppen a rabe mod den gamle lagerplas-sen for tømmer ser mi to digre tårn a jern, et i hver ende a den svære tomta. Lagerplassen va au et spennanes område ,her va endestasjonen for taubanen. Her skolle vinterlagere ligge. Dei to svære tårnane konne kjøres øve heile bredda a plassen på kraftie skinne, og mellom tårnane hang der kjokke vaiere. Så blei tømmere samla i svære bonte på taubanen og frakta me ei kran som gikk på dei kjokke vaierane udpå plassen og lagt i digre velag.

Avstanden mellom tårnane måtte være fleire hundre meter. De æ klart at dessæ jernkolossane au va spennande legeplasse for oss.

I Hunsfoskleiva der mi stenne å te et a barndommens rige i øvesyne, rant mi på kjelke om vinteren, den va bratt,uden trafikk og ufarlig.

Ja her i Strandberg og sagområde va der allti møte å finne på, og de fine va at ingenting va gjæra inne og ingen jagte oss. Det va ei herli ti. De va den gonga somrane va lange og varme, og de va vinter om vinteren.

Venneslas første elektriske gjerde

Ungdomslokalet som sto ved Vennesla skule hadde hverken innlagt vann eller utedo. Skulle noen gjøre sitt fornødne, var der ein uskreven lov som sa at jentane skulle gå innøve Baneveien mens mannfolkane skulle benytte nærområdet . Dette førte til at det kunne bli noe grisete rundt hushjørnane på skulen og landhandelen eller "Meieriet" som dei gamle sa.

Einar Edwin som var sogneprest i Vennesla frå 1922 til 1937, tykte ikkje noe om denne trafikken og fekk skulestyret til å aksjonere. Det blei bygd gjerde rundt skulegården. Det var i den forbindelse Vennesla første elektriske gjerde oppsto. Noen guttonger fant ju snart på at dei kunne spele mannfolkane et spikk. Så ein mørk kveld når ungdomslaget hadde fest der, så kopla dei strøym til gjerdet. Det fortelles at det var fælt for den som oppdaga det.

Ellen, (til høyre) og meg på Støle i Randesund sommeren 1939.

Et krigsminne

Av Reidun Holmquist Arntzen

Som 9-åring hadde jeg en notisbok der jeg noterte ting jeg opplevde. Denne boka har fulgt meg hele livet. Jeg ble 9 år den 5. desember 1939. Det jeg opplevde ved krigsutbruddet den 9. april 1940 skrev jeg ned i boka.

Vi, det vil si min mor, min stefar Erling Støle, mi stesøster Ellen som var jamgammel med meg, bodde da på Jaktodden i Vågsbygd. Vi evakuerte til Vennesla. De første par nettene der bodde vi hos Maren Sørensen i Albert Gundersens hus på Revia. Deretter bodde vi ett par netter hos Ingeborg og Knut Andersen på Revia. Etter det flytta vi over til Ruth og Anders Lundevold i Nesane. Etter ca. to måneder der flytta vi tilbake til Jaktodden. I Nesane ble jeg godt kjent med alle barna der og dialekten de hadde. I stedet for "å løpe og gjemme oss" så ble det "å ryme å jøyme oss".

Den 9. april 1940 bodde også venndølene Inger Dortea og Trygve Eriksen med barna Lillian, Reinhart og Arly samt Borghild og John Kile med barna Ellen, John Rune og Anna på Jaktodden. Også de evakuerte til Vennesla.

Her er det jeg har skrevet i notisboka om evakueringa:

Da krigen brøt ut

Tirsdag 9 april 1940

Det var tirsdag morgen. Vi våknet av noen fryktelige skudd. Erling kom inn til oss og sa vi måtte stå opp. Klokka var 1/4 på 6. Ellen og jeg begynte å gråte og sa: Er der krig, er der krig! Vi vet ingenting sa mamma. Og mamma tok kjolen bak fram.

Vi visste ikke og vi skulle gjøre av oss. Vi kledde på oss og gikk ned i gården. Naboen Andersen og frue kom styrtendes, mest vettskremte. Andersen hadde tatt på seg de beste buksene og den gamle jakken. Fru Andersen hadde fått med seg tobakken men ikke pipa. Men Andersen tenkte hvist bare på pipa. Mamma sa vi kunne ikke stå her. Huset kunne jo dette ned. Hos Boie var det ei grotte i fjellet. Vi gikk henover til Boie. Da vi kom hen til Boie ropte de til oss og sa vi skulle komme opp til de der. Flere av naboene satt inne i grotta. Fru Mortensen hadde reddet med seg stoppekorga med hullete strømper. Da vi kom fra grotta hørte vi at Tyskland hadde inntatt Norge.

Vi begynte å pakke sammen tøy og matvarer. John og Borghild Kile bodde i 1 etasje hos oss. Vi kledde gått på oss. Så drog vi av sted.

Alle måtte møtes ved Lumberskillet. Der traff vi Karin og Ellinor og faren og moren og mange andre kjente. Vi skulle være sammen med Karin og de. Men så kom John Kile med en lastebil og spurte om ikke vi ville være med til Vennesla. Og det ville vi jo mer enn gjerne. Først skulle de ut etter mere tøy. Karin og de fikk være med i en bil som skulle til Øvrebø. Da John kom tilbake til Lumberskillet fikk mamma, Ellen og jeg sitte foran, men Erling måtte sitte bak i lastebilen sammen med flere andre.

Vi så kjerketårnet som hadde blitt skutt ned. Da vi kom til Vikeland kom Vigtoria Bruffjell huiende og ropende. Hun kom opp på bilen. Erling og en annen mann hjalp henne opp. Vigtoria kjente ikke igjen Erling en gang. Da vi kom utenfor huset disses skulle Vigtoria av. Erling sa at mamma satt foran.

Hun blei rent forskrekket da mamma satt foran. Vigtoria sa at hun hadde vært sjuk og hun hadde stått opp i dag og gått til doktoren. Doktoren sa hun måtte skynde seg hjem. Det var brutt ut krig.

Vi kjørte videre et lite stykke til. Da var vi der, hos Maren og Alva Sørensen, mor til Borghild Kile og søsteren. Da vi hadde vært der en stund gikk vi hen til Liljan og Reinart Eriksen, Ellen, Jon Rune og jeg. Liljan og Reinart bodde på Jaktodden hvor vi også bodde. Bjarne Nesheim hadde hentet de i drosje om morgenen.

Denne dagen glemmer jeg aldri!

Engdølspegelset

*Engdøl hette den dalen som gikk gjennom
Moseidmonen frå der brannstasjonen ligg i dag og
opp til Endre Moseids jorder. Dalen er gjenfylt nå.
I den dalen hadde gamle arbeidsfolk i Nesane sett
spøgelse når dei var på vei gjennom monen til eller
frå nattskiftet på Hunsfos. Hunsfosarbeiderane i
Nesane rodde gjønne over elva og tok beinveien
gjennom monen til Hunsfos.*

*Der i Engdøl var det at dei såg spøgelse: Ei jente
som gikk kvilelaust i dalen og lette etter noe.
Så hadde ho ikkje haue!*

*Det heile skulle komme av at det ei gong var ei ugift
jente som drap bålet sitt der rett etter det var født.*

Borghild og Rolf Nilsen med barna Leif til venstre, Asbjørn i midten og Arne til høyre. Bildet er tatt i 1947.

Venneslamann i tysk fangenskap

Av Odd Arild Nordli

I Historielaget sitt skrift fra 1995 står det et intervju med Toralf Ravnevand. Han forteller her om sine opplevelser i tyske konsentrasjonsleirer under 2. verdenskrig. I intervjuet nevner han også kameraten Rolf Nilsen.

Under opprydning for en tid tilbake, kom jeg over et utklipp fra Agder Tidend datert lørdag 2. juni 1945. Her var det et lengere intervju med vennesslamannen Rolf Nilsen som nettopp var kommet hjem fra tysk fangenskap.

For å samle og gjøre tilgjengelig lokalhistorisk stoff fra krigen refereres og siteres deler av intervjuet med Rolf Nilsen som skjedde et par dager etter at han var kommet tilbake til Vennesla.

Rutebilsjåfør Rolf Nilsen fra Vennesla forteller fra sitt opphold i tyske fangeleirer.

Nilsen ble arrestert den 25. september 1942 for nyhetsspredning og annen illegal virksomhet. Etter arrestasjonen fulgte lange forhør med trusler og slag av gummibatonger på Statsarkivet. Nilsen røpet imidlertid ikke noe, så han ble gitt opp og sendt til Grini via Møllergaten 19. Einar Tønnesen, Charles Jensen og Toralf Ravnevand ble sendt av sted samtidig. De fire kameratene ble på Grini i litt over fire måneder, så gikk turen til Tyskland.

«Det er ikke for å forherlige forholdene på Grini. Ingen er i tvil om den tilstand som hersket der, men likevel, mon ikke Grini var et paradys sammenlignet med dødsleirene i Tyskland. Den grusomheten og råheten vi er blitt vitne til, kan ikke skildres i ord. Og mye av det er så fryktelig at jeg vet ikke om det går an å fortelle om det.»

Nilsen forteller videre om reisen med Petter Wessel fra Oslo den 15. februar 1943.

«Det kunne ha vært en strålende tur. Været var bra, og båten gikk nedover langs svenskegrensen hvor tusen lys blinket til dem fra det da så forgjettede land. Men så gjorde det bare vondt å se friheten så nær, og vite at den likevel var så uendelig fjern. Det var imidlertid ikke bare tanken på lenker og fangenskap som pinte oss. De fysiske lidelser var nok tross alt verst. Vi fikk så godt som ikke mat under hele reisen. Vann var det eneste som ble unt oss, og så drakk vi for å prøve å stille sulten

Vi sultet til det ikke fantes krefter igjen i oss, og drakk vann til føttene hovnet opp så det ikke lenger ble plass til dem i skoene.»

Etter fem dagers reise kom Nilsen sammen med 135 andre nordmenn til Oranienburg, og ble avkledd, snauklipt og fikk på seg den stripefangedrakten.

Nordmennene var i starten blant de mest forhatte av alle fangene på grunn av sin stolthet og ukuelighet. Men nettopp denne ukueligheten gjorde at de etter hvert ble satt høyere enn de andre. Den siste tiden fikk de til og med lov til å la håret gro ca. 2 cm. De tilhørte jo den germanske rasen.

Dette forhindret imidlertid ikke at de sultet og led nød. Dagsrasjonen var en snau liter suppe (kålrahi og vann) og 300 gram brød, som etter hvert ble satt ned til 100 gram, dvs ei brødskeiv om dagen.

På mindre enn tre måneder døde 63 nordmenn - sultet eller pint i hjel. Fangene måtte gå til arbeidet med opp til 40 i feber. Arbeidstiden var 12- 14 timer daglig, og ofte var det opp mot ei mil å gå til arbeidsstedet.

Mange segnet om underveis og måtte bæres av kamerater som enda hadde litt krefter igjen. De som døde på arbeidsvegen måtte bæres og legges ved siden av linjene når fangene stilte opp til telling om kvelden.

En av Nilsens kamerater ble syk. De gjorde hva de kunne for han. Den siste natten holdt de han i live ved hjelp av kunstig åndedrett, men de måtte forlate han et øyeblikk ved appellen om morgenen. Da de kom tilbake var han død.

Nilsen ble også alvorlig syk.

«Jeg hadde dysenteri som varte i tolv dager. Dysenterien var svært utbredt, og det var mange som døde av det. Når vi hadde dysenteri turde vi ikke spise vannsuppe, og brødet brente vi til det bare var kol igjen av det. Det var det eneste som kunne hjelpe mot denne fryktelige sykdommen. I tolv dager levde jeg på sånt kol, og hele tiden måtte jeg gå til arbeid som vanlig. Min vekt var nede i 54 kg (Nilsen veide 80 kg før han reiste), men jeg var velnært i forhold til mange andre. Det fantes simpelthen ikke kjøtt igjen på enkelte. Underkroppen var helt firkantet og bena stakk ut som to tynne stokker.

Når noen var så syke at de stupte under arbeidet, men ikke døde med det samme, ble de sendt på kjøkkenet for å hjelpe til med potetskrellingen. Her satt de i kulde og fuktighet til det ikke var liv igjen i dem».

Nesten like ille som sulten var frosten. I all slags vær og vinterkulde måtte fangene ut i de samme tynne draktene. Det hendte at enkelte fikk tak i noen filler som de hadde innenfor draktene. Andre rev i stykker sementsekker som de prøvde å kle seg med. Men det var stadig inspeksjon, og straffen var hard for den som hadde ekstra klær eller papir på kroppen.

Mennesker i hopetall døde av sykdom, men mange ble også slått i hjel eller hengt.

«Henging var en så sedvanlig ting i leieren at det til slutt ikke greide å gjøre noe større inntrykk på oss.

Vi ble oppstilt på plassen før arbeidet tok til om morgenen. Så ble de dødsdømte ført fram, sammen med kistene sine. Det kunne være opp til 7 - 8 stykker om gangen. De ble stilt opp på noen kasser som ble sparket bort under dem, eller de ble heist rett opp fra bakken. Hvis det var noe særlig galt

de hadde gjort, fikk de en merkelapp på brystet og ble hengende lange tider til skrekk og advarsel.

Av hengingene husker jeg særlig et tilfelle. Det var en ganske ung, sympatisk og uskyldig utseende polakk. Da han ble ført fram sammen med kisten, vendte han seg mot oss, smilte og vinket og sa noen ord. Han håpet at vi ville klare oss gjennom redslene og pinslene og snart vende hjem igjen til våre fedreland.

Da kassen ble sparket bort under han, røk strikken. En SS-mann trakk i samme øyeblikk opp sin revolver og tømte hele magasinet mot polakken».

Mot slutten av krigen ble det mer og mer vanlig å se allierte bombefly i aksjon, men fangeleiren der Nilsen var ble ikke bombet. Men flyalarmen gikk opptil 16 ganger i døgnet, og da måtte de ned i bunkers. Det ble lite søvn i slike netter, og dagen etter måtte fangene på arbeidet som vanlig.

Et engelsk fly ble skutt ned over leiren en dag. Piloten hoppet ut i fall-skjerm, men skjermen fungerte ikke, og mannen falt som en stein til jorda. Nilsen og noen andre fanger bar han bort. Underveis møtte de en SS-mann. «Schweinhund», ropte tyskeren da han fikk se den døde flygeren, og så gikk han bort og gav han et spark i ansiktet.

Utpå våren 1945 begynte det å gå rykter om at svenske Røde Kors arbeidet med å få alle nordmenn og dansker anbrakt i en samlingsleir, og at de som var syke skulle frigis og sendes til Sverige.

« Den 17. mars ble vi flyttet til samlingsleiren Neungam ved Hamburg. Her hadde jeg den mest grufulle opplevelsen under hele fangenskapstiden. Vi skulle flytte inn i en murblokk som alt var opptatt av fanger, og disse måtte derfor ut. Men det synet som møtte oss da vi kom inn i leiren for å hjelpe til med flyttingen er helt ubeskrivelig. Det kunne vel være et par tusen fanger i blokken, og de så ut som levende skjeletter hver eneste en av dem. Fullstendig utsultet lå de på sine madrasser som ikke var blitt byttet på måneder - kanskje år. Støv og smuss lå tommetykt over alt, og det formelig krydde av lus og annet utøy.

Her lå mennesker med alle mulige sykdommer, noen døende, andre døde, og de øvrige var så svake at det ville bare være et spørsmål om tid før sykdommen gjorde det av med dem. Vi bar ut 250 døde. Noen hadde vært døde i lengere tid, andre døde da vi rørte ved dem.

Tyskerne ville at vi skulle flytte inn i blokka slik som der var, og benytte de

samme madrassene som hadde vært der, men da nektet vi. Hadde det vært tidligere under fangenskapet, hadde vi vel ikke våget det, men vi følte at vi begynte å komme under folkerettens beskyttelse igjen. Vi ventet jo grev Bernadotte og de andre representantene for Røde Kors på inspeksjon i leiren, og vi forstod at tyskerne hadde en viss respekt for disse herrer.

Vi begynte å bære ut madrassene og gjøre rent på rommene. Under arbeidet fant vi døde fanger inne i madrassene og under madrassene. Først langt ut på morgensiden hadde vi fått det så rent at vi kunne flytte inn på rommene.

Mens vi var i Neungam kom fronten stadig nærmere Hamburg, og før vi reiste var den bare 4 - 5 km borte. Den siste tiden kunne vi høre hvordan kanontordenen kom nærmere og nærmere for hver time, og allierte fly kretset stadig over byen.

Det var da bestemt at vi skulle flyttes til Frøslev i Danmark, og vi ventet 120 danske Røde Kors biler som skulle hente oss og besørge transporten. Det var en umåtelig spennende tid. Hvem ville komme først, de allierte stridskrefte eller de danske bilene. Det ble danskene som vant, og så begynte en dramatisk og spennende tur nordover mot danskegrensen.

Vi kjørte bare om dagen, og bilene var malt hvite for at ikke allierte flygere skulle ta oss for fiender. Vegene var fulle av tyske tropper og kjøretøyer som flyktet mot nord, og mange av de tyske bilene forsøkte å snike seg inn i vår kolonne for å slippe unna de allierte flyene. Men flygerne så dem likevel. En dag kjørte en tysk bil midt inne i kolonnen da et alliert fly bruste over oss i lav høyde. Bilen kjørte ut fra vegen og prøvde å gjemme seg bort i skogen like ved, men den var oppdaget. Flyet vendte tilbake og slapp en bombe, og bilen fløy i tusen biter.

En av våre biler var forresten også ute for et angrep. Bilen brant opp, to av passasjerene ble drept og sjåføren mistet begge bena. En vennenslamann, Georg Grundetjern, var med i denne bilen. Han fikk reddet seg i siste øyeblikk.»

Nilsen mente at årsaken til dette angrepet trolig var at bilen hadde begynt å kjøre før det var helt lyst om morgenen.

Ved danskegrensen fikk fangene en vidunderlig mottagelse. Danskene stormet bilene med blomster, mat, sigaretter og alt mulig godt.

I fangeleiren Frøslev fikk de også god behandling og god mat. Her var de i seks dager, og så gikk turen til Sverige og full frihet.

Tysklandsfangene kommer hjem. Borghild Nilsen med barna hadde møtt opp på Grovane Stasjon. De ble med toget til Vikeland Stasjon der dette bildet er tatt. På lasterampa står fra venstre: Toralf Ravnevand, Nico Stiansen, Ivar Eivindson, Rolf Nilsen og Einar Tønnesen.

Overalt hvor de kom i Danmark og Sverige, ble de hilst med stormende jubel, velkomsttaler, musikk og blomster. Likedan var det etter at de kom over grensen til Norge. Men ingenting gjorde så sterkt inntrykk på dem som mottakelsen på Vikeland jernbanestasjon. Her kjente de seg igjen, og her var det deres egne som tok imot dem.

«Helt tilfreds og lykkelig kan en bare være når en er blant sine kjære, når en er heime».

Formaning til Børn

*Om vaaren maa man vogte sig for siddende at se
Kraaken første gang; thi hænder dette, vil man blive
doven hele Aaret.*

Folkets Hus – et hus for de brennende hjerter

Av Olaf Ingebretsen

En liten notis i Fædrelandsvennen den 14. februar 2001 brakte den noe dystre og lakoniske meldingen: "I dag brennes Folket hus i Vennesla". Arbeiderbevegelsens hus sto for fall. Da huset sto ferdig i 1910 var det fedrenes stolthet. Med et pennestrøk 90 år seinere hadde politikerne redusert bygget til øvelsesobjekt for bygdas brannvesen. En redningsaksjon i tolvte time utsatte brannen i noen måneder. Arkitekt Arild Fredriksen fra Kristiansand ville overta bygningen. Det gamle huset skulle romme arkitektkontor og kunstgalleri. I tillegg ville han bygge noen leiligheter på tomten. Sett fra redningsmannens side var det en nødvendig forutsetning for at det hele skulle gå rundt økonomisk. Interessenten og Vennesla Kommune kom ikke frem til noen avtale, og som nevnt, det som allerede var bestemt av Vennesla Kommune ble iverksatt. I løpet av kort tid var huset forandret til en rykende brannstomt. De fleste som hadde sin ungdomstid og oppvekstår i mellom-krigstiden, eller i de første årene etter krigen, har hatt et forhold til huset. Det var et flerbruks-hus – et kulturhus, lenge før begrepene ble dagligtale i språket vårt. I årenes løp har det vært brukt som møtelokale, rettslokale, skolehus og hospital. Det har vært arena for omreisende kunstnere, trylle-kunstnere, hypnotisører og ikke å forglemme sterke menn. Men først og fremst var arbeiderbevegelsens hus – et sted for de flammende taler og brennende hjerter.

Opptakten

Huset var uløselig knyttet til arbeiderorganisasjonene i Vennesla. Det kan derfor være av interesse å bidra med noen korte trekk i denne utvikling. Slutten av 1800-tallet var på flere måter en brytningstid i Norge, men det var utvilsomt en veksttid for den faglige og politiske arbeiderbevegelse. Industriasamfunnet Vennesla ble på ingen måte upåvirket av de nye strømninger i tiden; ikke minst fordi bygda fikk mange innflyttere på denne tiden. Det var industriarbeidere fra inn- og utland som ville søke en bedre fremtid i bygda vår. De brakte med seg de nye ideene, og vennedølene lot seg påvirke.

Omkring århundreskiftet reiste Karl Strøm fra NorskArbeidsmands-forbund rundt på Sørlandet og agiterte for organisasjonstanken. Han var flere ganger i Vennesla. Resultatet ble at arbeiderne på Hunsfos dannet sin for-ening i 1906 under navnet Venneslands Arbeiderforening. Forenings-dannelsen på Hunsfos inspirerte andre arbeidstakere i bygda. Året etter ble Vigeland Arbeiderforening stiftet.

Hunfosarbeiderne ble foregangsmenn og pådrivere på flere områder. I 1907 tok de initiativet til å stille egne lister ved kommunevalget. Det ble et "brakvalg". "Hunfoslista" erobret 7 av de 12 kommunestyre-representanter. Det politiske engasjement ble trolig en belastning for fagforeningen. Enkelte betraktet fagforeningen som en interesseorganisasjon, og at den i tillegg dreiv politisk virksomhet, fikk kanskje noen til å reservere seg mot medlemskap. Derfor tok foreningen på Hunsfos initiativ til dannelsen av en sosial-demo-kratisk forening. Den skulle stå utenfor fagforeningene – "som en selvstendig forening", heter det i Hunsfos Arbeiderforenings 50 års beret-ning. Tross for-muleringen i beretningen, som synes å bekrefte behovet for å skille faglig og politisk virksomhet, ble det etablert et tett samarbeid mellom de to fagforeningene og den politiske arbeiderforeningen. Det var denne "treenighet" som skulle bli byggherrene for Folkets Hus.

Fra ide til prosjekt

Hunsfos Arbeiderforening innførte en tradisjon helt fra stiftelsen – de arrangerte en familiefest like etter nyttårsskiftet. Det var under en slik fest, den 9. januar 1909, at spørsmålet om å reise sitt eget hus ble lansert for første gang. I følge et samtidig avisreferat fra festen uttrykte formannen Andreas Tønnessen et ønske om at neste gang festen skulle holdes så var det i eget hus. Trolig var Tønnessen formann i festkomiteen. Han ble for øvrig den første formannen i Vennesla Sosialdemokratiske Forening.

Grunnen til at hussaken ble brakt på bane kan være flere. Festen ble arrangert på Vennesla Ungdomshus. Majoriteten av hunsfosarbeiderne bodde i nærheten av fabrikken, og festdeltakerne måtte gå både frem og tilbake. Det kunne bli langt, spesielt på vinterføre, men det var neppe hele grunnen. Foreningens beretninger forteller at aktivitet og møtevirksomhet var stor.

Det var ikke uvanlig at det ble holdt fra 15 til 25 foreningsmøter i året. I tillegg til fagforeningsmøtene ble det holdt agitasjons- og diskusjonsmøter. At møtene kunne legges til et sentralt sted i bygda var ubetinget en stor fordel når det gjaldt fremmøtet. Dessuten kunne foreningene med eget hus utvide aktiviteten. Nevnte beretning forteller noe om dette. Umiddelbart etter at huset sto ferdig ble det satt i gang en kveldskole i praktiske fag - norsk og regning – heter det.

Søndag den 21. februar 1909 ble Vennesla Sosialdemokratiske Forening stiftet. Dermed var den faglige og politiske arbeiderbevegelsen etablert i bygda. Det ble innledet et tett samarbeid mellom de tre foreningene, og hussaken ble den første store saken de fikk å hanskes med. Søndag den 18. april 1909 ble det innkalt til fellesmøte mellom de to fagforeningene og Vennesla Sosialdemokratiske Forening. På sakslista sto blant annet bygging av eget forsamlingshus. Det ble nedsatt en byggekomité med følgende medlemmer: A.T. Aske-dal, Edvard Gustavsen, Reier Senum, Reinhart Marthinsen, Aksel Andersen Norheim, Anders S. Robstad og Tobias Strandberg.

Komiteen fikk i oppdrag å avklare plasseringen og arbeide med en finansierungsplan. Saken skulle fremlegges i et senere møte.

Det kan se ut som byggeprosjektet var det store samtaleemnet i bygda. Etter fellesmøtet brygget det opp til en liten avispolemikk. Under signaturen ..d i avisen Sørlandet Sosialdemokrat sto følgende å lese den 13. mai:

Et Folkets Hus i Vennesla akter arbeiderforeningene her oppe at oppføre. Det er ikke nogen småting der her dreier seg om. For etter de forløbige planer vil det komme paa 13 000 kroner fult ferdig. Men her er mange mennesker i Vennesla, saa maaske vil det gaa allikevel, skjønt man vist kunde greie sig med litt mindre. Tanken er at Huset skal være 25 meter langt og 12 meter bredt og romme fire – femhundre mennesker. Det er riktig nok store bedehus og et par andre forsamlingslokale, men trang til et større hus er der vist allikevel.

Litt ironisk formulert. Kanskje vedkommende ville piske opp stemningen før saken skulle behandles på nytt. Byggekomiteens formann var imidlertid klar til kamp for å sette tingene på plass. Allerede dagen etter kom tilsvaret:

*I Sørlandets Sosialdemokrat for i gaar stod indtaget en Notis om det paa-
tenkte Folkets Hus i Vennesla. Da jeg finder at den ærede indsenders Medde-
lelse er noget forhastet skal jeg tillate mig at opplyse om at den Komite som
fik i oppdrag at forberede sagen endnu ikke har leveret nogen Indstilling. Like-
ledes kan jeg opplyse Hr. ..d om at Komiteen endnu ikke har taget nogen
standpunkt til hvilken Plan der vil være mest passende. Jeg synes derfor Hr.
..d kunde sparet seg den umage at servere en Nyhed der er bygget på Gjet-
ninger og løse Rykter.*

A. Askedall

Komiteens formann

Utfordrerens la raskt ut årene:

Folkets Hus i Vennesla

*Bare noen linjer. Den lille Notis i torsdagsbladet var slet ikke ment at
skulde gjøre det mindste ondt. Heller ikke kostet den videre Umage, da den
kort og godt var skrevet som en liden Nyhed som saa mange andre man læser
og hører om. Heller ikke var den skrevet som en fastslaget Kjendsgjærning.
Og det skal heller ikke forundre om det gaar i Laas med "Huset" da man har
en dyktig Formand i Byggekomiteen som baade har Greie paa at faa bygget,
og siden lede det. Et Hus paa f. Eks. 10 meter bredt og 20 meter langt vil sik-
kert tilfredstille Behovet naar man faar Inndeling og Indredning hendsikts-
messig. Og saa en Ting til: Man haaber at Vedkommende er saa Bygdepatri-
otisk at han ikke gaar over Bekken efter vann, ja kanskje efter daarligt Vann
naar Arbeidet bortsettes.*

Dermed var polemikken over og saken gikk sin gang.

Søndag den 23. mai 1909 ble det innkalt til fellesmøte i kommunelokalet.
Da skulle hussaken behandles. Hvordan møtet forløp er umulig å si noe om,
men kanskje innsenderen hadde rett i spørsmålet om omfanget. I et hvert fall
ble det innkalt til nytt møte den 31. juli. Denne gangen skulle man behandle
en revidert byggeplan for Folkets Hus. Det ser ut som den reviderte planen
ble godkjent, for i samme møtet ble det nedsatt en basarkomite.

Litt om økonomien

Allerede før fellesmøtet den 31. juli hadde byggekomiteen vært i forhandlinger med ledelsen for Hunsfos fabrikker. Bedriften stilte seg svært positiv til husplanene, og ville bidra med gratis tomt og i tillegg en startkapital på kr 1 000. I følge muntlig tradisjon stilte bedriften to tomter til disposisjon. Foreningen kunne velge mellom tomta der huset ble liggende og en tomt på Tjovmonen, omtrent der Hunsfos skole ligger i dag. Uvisst av hvilken grunn ble tomta i Rakkestadlia valgt.

Bidraget fra bedriften var så menn ikke småtterier. De likvide midlene sammen med tomta, måtte ut fra lønns- og prisnivået på den tiden utgjøre tre til fire årsinntekter for en vanlig fabrikkarbeider. Håndslaget fra bedriften var i tillegg også en stimulans i det videre arbeidet.

I 1910 søkte foreningen om et lån fra Arbeidernes Faglige Landsorganisasjon. Søknaden ble avslått av sekretariatet, men trolig ga det støtet til noe nytt.

Under AFLs Kongress i 1910 foreslo Norsk Arbeidsmandsforbund at det skulle opprettes et eget fond. Fondets midler lånes ut rentefritt til byggeprosjekter i arbeiderbevegelsens regi. Etter mye om og men – ble fondet (Folkets Hus Fond) opprettet i 1911. Det ble tilført 2 øre per heltbetalende medlem i AFL. I 1912 hadde fondet opparbeidet en kapital på kr 22 000. Vennesla Arbeiderforening søkte på nytt. Det var i alt kommet inn 23 søknader, men foreningen i Vennesla lå sannsynligvis, som følge av den tidligere lånesøknad, langt framme i køen. Søknaden ble sammen med 6 andre søkere innvilget. Hvor mye penger det dreide seg om har det ikke vært mulig å bringe på det rene, men maksimumsbeløpet til et enkelt foretak var satt til kr 5 000. Mye taler for at lånet beløp seg fra ca. kr 2 500 til kr 3 000. På den tid sto bygget ferdig, men pengene kom godt med likevel. Det ble gjennomført en rekke forbedringer i det påfølgende år.

Etter avslaget på den første lånesøknaden måtte alle kluter settes inn på lokalt plan. Det ble basarenes tid. Etter fellesmøtet i juli trådte den nyopprettede basarkomiteen straks i arbeid.

Det vil føre for langt å nevne alle basarene, men den aller første var litt spesiell og bør nevnes med noen få ord.

Basaren gikk over 4 dager og ble holdt i Vennesla Ungdomshus i dagene

fra 21. til 24. april 1910. Programmet var omfattende og svært variert. Den startet opp med tale av pastor Hersberg på torsdagen og fortsatte fredag med foredrag av redaktør Wolnick (red. i Sørlandets Sosialdemokrat). Basaren ble avsluttet søndag kveld med musikk av Hunsfos Musikkforening. Flere gram-mofonnummer gives, heter det i annonsen, og videre: Flere nyttige og verdi-fulle gjenstande haves til Utlodning.

Som det fremgår er det stor spennvidde i de verbale innslagene. Kanskje et særtrekk for arbeiderbevegelsen i Vennesla.

Kurvfester var en annen inntektskilde. Det høres litt fremmed ut for moderne ører, selv om tilsvarende arrangementer ble praktisert helt opp i etterkrigstiden. Av flere grunner var kurvfestene svært populære i ungdoms-lagene. Det hele gikk ut på at jentene brakte med seg provianten i en kurv eller eske. Den ble i dølgsmål anbrakt på kjøkkenet eller et annet egnet sted. Noe av opplegget med det hele var nettopp hemmelighetskremmeriet – kur-vene skulle nemlig auksjoneres bort blant de mannlige festdeltakerne. Det var viktig at kurven så lekker ut. Det kunne bringe prisen i været. Dessuten skulle seierherren ha kurvens eier til bords. Litt spenning og mye latter var det sik-kert før alt var avslørt. Inntekten gikk til dekning av utgiftene i forbindelse med festen – overskuddet tilfalt lagskassen, eller som i dette tilfellet - Folket Hus.

Bidraget fra Hunsfos Fabrikker, samt eventuelle bevilgninger fra fore-ningene og andre inntekter, førte til at arbeidet kunne settes i gang. Eksakt når arbeidet begynte har det vært umulig å slå fast, men trolig var det høsten 1909 eller seinest våren 1910.

Byggmester Ole K. Voreland fra Vennesla fikk hovedansvaret for oppfø-ringen. Arbeidstokken ellers var Karl Stølen, Theodor Hagen, Ola Lislevand og O. Almedal. Grunnarbeidet ble utført av G. Viksnes og murerarbeid av Fredrik Bakken. "Fredrik murer" som han også ble kalt blant bygdefolk. Materialene ble innkjøpt fra Byglandsfjord Dampsag, og fraktet med Setes-dalsbanen til Vikeland stasjon. Det dreide seg om store mengder. Hele 12 fullastede jernbanevogner – så å si et helt tog.

Huset som sto ferdig i 1910 var med ubetydelige endringer det samme som ble brent ned den famøse februar dagen i 2001. I Norges Bebyggelse, Vestre del, står følgende faktatall: "Folkvang" grn. 4 brn. 8. Areal 4 da. Hovedbygningen ble oppført i 1910 bindingsverk i 1 1/2 etasje 160 m2.

Folkets hus slik det fremsto da det var ferdig i 1910. I første etasje var det møtesal, et mindre møterom, hall og kjøkken. I andre etasje var det en liten leilighet for pedellen. Det er flere som har hatt jobben som pedell, men de siste som bodde der var Gullborg og Johan Sjø.

Fotosamlingen Vennesla Bibliotek.

Møtesal i første etasje. Eier Hunsfos og Vigeland Arbeiderforeninger. I tillegg var det vedbu og toaletter (utedass). Branntaksten i slutten av 1940-årene var på kr. 100 000.

Et hus for de brennende hjerter

Det gikk raskt fremover. Den 28. august 1910 ble huset innviet. Redaktør Wollnick holdt innvielsestalen – emnet var: "Den nye tids samlingssted". Det hadde kostet arbeid og slit – husprosjektet hadde vært et løft på alle måter. Nå sto det der som et monument over målrettet samarbeid og lojalitet. Det var derfor med berettiget stolthet byggekomiteen kunne invitere til innvielsesfest. Et samlingssted, sa redaktøren og slik ble det i aller høyeste grad.

I 1920 kom omslaget. Landet ble rammet av en dyp økonomisk krise. Det ble ikke bedre i årene som fulgte. Det hardnet til i arbeidslivet. Frontene ble

*Bildet viser festdeltakerne ved innvielsen den 28. august 1910. Deltakerne hadde pyntet seg til den store dagen da huset skulle innvies.
Fotosamlingen Vennesla Bibliotek.*

skarperne, og ofte endte det med konfrontasjoner mellom partene. Folkets Hus ble mer enn noen gang et samlingssted for arbeiderne på Hunsfos og Vigeland. De hentet styrke og mot i fellesskapet. I samlingene var tonen djerv

og ordene brennende, slik det fortoner seg i en prolog som ble utformet ved Hunsfos Arbeiderforenings 30 års jubileum. Året var 1936. Forfatteren er ukjent. Prologen har ti vers, noen strofer lyder slik:

*Der gaar et tog gjennom verden,
aa hør paa de taktfaste skritt:
Det er drøn i fra arbeiderferden,
den som lenge har kjempet og stridt.*

*Ogsaa vi, kamerater, er med paa den ferden,
i kamp for frihet og lysende kaar:
I mot oss staar utbytterverden,
men vi krever den del som er vaar!*

Prologen avsluttes på denne måten:

*Derfor la kampen i blikket lyse,
la det ropes med sterke ord:
Du skal ikke ta smulene fra rikmannens bord,
du skal kreve din rett paa jord!*

Som det fremgår – ”Huset” var en arena for de flammende taler. Taleren ble møtt med begeistring, eller mishagsytringer alt etter som. På veggene hang portrettene av Karl Marx og Marcus Thrane. Tause, men likevel nærværende.

Et møtested

Tiåret fra 1930 til krigsutbruddet i 1940 var ubetinget en vekstperiode i den lokale arbeiderbevegelsen. Vennesla Sosialdemokratiske Forening – senere Vennesla Arbeiderparti – fikk en egen kvinneforening i 1911. Med huset fikk kvinneforeningen et fast tilholdssted. Her holdt de sine møter og andre tilstelninger. Siden ble det stiftet et arbeiderungdomslag. I 1930 ble Vennesla Arbeideridrettslag stiftet. Innenfor idrettslaget var det en brytergruppe. Alle hadde i utgangspunktet et sted å være. Bryterne hadde sine faste treningskvelder og sine stevner i Folkets Hus. Huset ble et møtested for store deler av bygdefolket. Det kan neppe være noen tvil om at huset var en vesentlig medvirkende faktor til den positive utviklingen i organisasjonslivet.

Dansen

Aktiviteten i ungdomslaget var stor. De hadde egen teatergruppe, ”Tram-teateret”, med talekor. Jeg var med min eldste bror på en generalprøve. Det meste er gått i glemmeboken, men jeg husker fremdeles de spenstige ungdommene på scenen. De var i ferd med å finpusse et agitasjonsopplegg. Det var under den spanske borgerkrigen. Med sang og tale ga de til kjenne sin solidaritet med regjeringsstyrkenes kamp mot fallangistene.

Dessverre er det få som kan bidra med detaljer i ungdomslagets arbeid, men dansen husker de fleste som er kommet til skjels år og alder.

En munter gjeng samlet utenfor "Huset". I hvilken forbindelse er ikke kjent, men de fleste av personene er kjente venndøler. Bak fra venstre; Wilhelm Holberg, en ukjent, Marry Mortensen og Paul Gundersen. Sittende; Anna Rørås (Berntzen), dansemesteren Tellef Rørås og Signe Gundersen, kona til Paul. Arild Eriksens fotosamling.

Kanskje mest fordi de selv var aktører. På "Huset" ble det danset helt fra innvielsen og helt frem til noen år inn i etterkrigstiden. Naturligvis med et avbrudd under okkupasjonen. Da ble dans forbudt.

I gamle dager, det vil si i 20-årene, var det en underlig skikk blant de tøffeste danseløvene. De kom inn i lokalet med frakken og hatten på – stilte seg opp ved døra og tok et overblikk før de trenet over golvet for å by den utvalgte opp til dans. I dansen feiet de over golvet så frakkeskjøtene flagret. Noen ble de rene mestere. Det gikk i vals, reinlender og ikke å forglemme tango! "Flad tango", som de sa. De briljerte med improviserte trinn og beveget seg fra den ene enden av lokalet til den andre med en galant og verdensvant mine. Jo, jo men. Det var som de ikke skulle gjort noe annet. Den utvalgte hang helt henført i armene på danseløven og svedde som i en drøm over golvet.

Det var særlig to som mestret dansekunsten. Ja, nesten til det fullkomne.

Det var Mardon Andersen, bedre kjent som "Fatty" og Tellef Rørås, men det var sikkert flere. Å bli bydd opp av en av de to virtuosene ble betraktet som en opplevelse. Eller som en tilreisende jente kvitrende uttrykte seg: "Venneslaguttene er knakende gode til å danse. De har noen spennende sidetrinn. Det er som å sveve på vinger".

Ikke alle dro på "Huset" for å danse, men det var et sted der ungdommene samlet seg – et sted der man kunne treffe kamerater og oppleve det pulserende liv. Bortsett fra kinoen var det ikke så mye annet å ta seg til. Man dollet seg opp etter beste evne og dro på dans.

I mellomkrigstiden var arbeidsledigheten stor i Vennesla. Det gikk spesielt ut over ungdommen. Det kunne skorte på likvide midler både til kinobillett eller inngangpenger til andre underholdningstilbud. Det var en vanskelig tid. De som opplevde dette glemte det aldri, slik en eldre mann fremstilte det for meg i en samtale for noen år siden. "Så sto vi der da utenfor danselokalet som en "raka fant". Vi måtte nøye oss med musikken, latteren fra glade mennesker og lyset hver gang døra gikk opp". Han avsluttet utsagnet med et kraftuttrykk, fremdeles opprørt av opplevelsen i den ydmykende og uverdige situasjonen. Men på "Huset" kunne man gå, der var det mange som delte samme skjebne. Her var det fellesskap å finne blant likestilte

Som nevnt, ikke alle gikk på "Huset" for å danse. Noen kranglefanter kom i håp om å kunne gjøre opp for gammel gjeld. Det hendte de traff rette vedkommende, og etter en del munnhuggeri barket de sammen i bakgården. Det var som regel noen som gikk imellom og fikk roet gemyttene. Oppgjøret ble begrenset til litt neseblod eller et blått øye. Det kan ikke stikkes under stolen at det var noen som hadde styrket seg med noen "edle dråper" før de ankom. Eller hadde medbrakt som ble fortært i nærmiljøet. Skjønt "edle dråper" er å ta for sterkt i. Det var produkter av eget fabrikkat, og med høyst varierende kvalitet. Det forekom at fluidumet satte seg like meget i magen som i hodet. Da kunne festen ta en brå og dramatisk vending. Den var over før den var begynt, slik det hendte i et lite drikkegilde i mellomkrigstiden. En av deltakerne gikk over ende, og da de fikk rettet ham opp i sittestilling åpnet han øynene, stirret på de øvrige med all verdens kval i blikket og stønnet:

"Farvel kammeratte, nå stryge æ, hels far!"

Nei! Det var så men ingen spøk .

Den gresk-romerske

Etter at Arbeideridrettslaget ble stiftet opprettet de en egen brytergruppe. Nå var den gresk-romerske brytingen ikke noe nytt i Vennesla. Det fortelles at disiplinen startet opp ganske tidlig. Under den store anleggsperioden på Hunsfos Fabrikker fra 1911 og utover kom det blant annet en montør som viste seg å være en ivrig bryter med praksis fra den gresk-romerske disiplinen. Han fikk med seg flere og startet opp en atletklubb blant arbeiderne på Hunsfos. Da AIL var etablert meldte de fleste seg inn der. Dermed sikret laget seg et miljø med relativ lang erfaring. Det ble holdt ukentlige treninger. Både treningen og stevnene som ble avviklet i Vennesla, ble holdt i Folkets Hus.

Treningskveldene var åpne, og det var mange tilskuere, spesielt blant den oppvoksende slekt som hang langs veggene. De var fremtidige rekrutter, og på den måten fikk de sine første leksjoner i det som foregikk på matta. Brytingen er utvilsomt noe "machopreget". Sporten hadde stor appell til unggutter. De la seg til en besynderlig holdning. Armene ville likesom ikke legge seg helt inn til kroppen – de sprikte litt. Hang litt på skrå ut fra kroppen. Det var et forsøk på å fortelle omgivelsene at vedkommende var utstyrt med noen velutviklede brystmuskler. I venneflokken kunne man litt overmodig sprike litt med armene og ytre:

"Vis meg veien til brytelokalet!"

Brytingen hadde sin glanstid i mellomkrigstiden, og vennedølen hevdet seg bra i de større sammenhenger. Som all annen sport ble også brytingen lagt vekk under okkupasjonen. Den ble tatt opp igjen etter krigen, men gløden ble aldri helt den samme. Miljøet ble på grunn av avbruddet borte, og etter at de to idrettslagene ble slått sammen var det definitivt slutt.

Et av de siste stevnene som ble holdt i Folkets Hus ble avviklet umiddelbart før sammenslåingen. Jeg var så heldig at jeg fikk overvære arrangementet. Ikke fordi jeg var spesielt interessert. Tvert i mot, men det var fordi en av kameratene mine skulle være med. Nå ville jeg altså se hvordan dette forløp. Det var seinhøstes, hustrig og mørkt som i en sekk, da jeg strekte i vei oppover kleiva til "Huset". Jeg tror ikke det var noen steder på jorda der det var mørkere enn det var akkurat der. En enkel lampe glødet på hushjørnet. Den bidro bare til at mørket virket enda svartere. Da jeg rundet hushjørnet ble

jeg var to skikkelser i bakgården. Jo da, det var to av deltakerne som trasket frem og tilbake. Og av alle ting, med bar overkropp! Du store verden. Jeg måtte spørre hva dette var for noe. "Det er vekta", svarte de. Dermed fikk jeg en innføring i innveiingens mysterier. Vekta viste at de to bryterne lå i grenseland mellom to vektklasser. De hadde noen gram for mye, nå ville de forsøke å fryse av seg det overflødige. Lyktes det, ville de bli "tungvektene" i den lavere vektklassen, men slik det så ut nå ville de bli "lettvektene" i den høyere klassen. Med andre ord Goliat eller David. I den berømmelige kampen hingen gang var vekta uten betydning, men her kunne den tydeligvis være avgjørende. Hvordan det gikk med vekta for de to grubler jeg på fremdeles.

Det med vekta var sannelig ikke noe å "knirpe" av. Det fortelles at enkelte gikk til ytterligheter og satte klyster for å komme under det magiske punktet. Det høres utrolig ut. Trolig er det vel bare løst snakk.

I salen var det ganske mange tilskuere. Langs veggen gikk deltakerne og varmet opp. Strekte på armer og bein og spilte med musklene. "Musklene lever under huden akkurat som kattunger under et ullteppe", som Andvord Endresen så treffende fikk sakt det med et humørfylt glimt i øyet. Han var en god bryter i sin tid. Nå var han meddommer i omtalte bryterstevne. Hoveddommer var Arne Ingemann Holand fra Kristiansand. Da det hele ble satt i gang var han som en lemen på matta. Høyt og lavt, stadig frempå med flathånda når noen lå til for fall.

De to vandrerne gikk det ikke så bra for. Etter få sekunder lå de i bakken. Det var om mulig enda mørkere i kleiva da jeg gikk.

Kommunen overtar

I 1960-årene gikk huset mer og mer ut av bruk. Foreningene som brukte huset så flittig i mellomkrigstiden fant andre steder der de kunne avvikle sine møter. Dessuten var samfunnet totalt forandret etter krigen. Tiden for de store møter og de skarpe konfrontasjoner var definitivt forbi.

I 1967 ville eierne avhende bygget. Direktøren ved Vigeland Brug, Kåre Engenes, foreslo for Vennesla Kommune at kommunen sammen med de fire store bedriftene skulle kjøpe huset og gjøre det til et forsamlingshus for ungdom. Forslaget fikk en blandet mottagelse blant de øvrige bedriftene. Norsk

Walboardfabrikk ga et betinget tilsagn. Bedriften ville ha totalforbud

Folkets Hus slik det var noen dager før det ble påtent. Huset bærer preg av forfall. Olaf Ingebretsens fotosamling.

mot dans. Det kunne naturligvis ikke etterkommes. Et ungdomslokale der det ikke kunne danses var en umulighet. Hunsfos Fabrikker var bare villig til å bidra dersom samtlige bedrifter stilte opp. Dermed måtte en slik finansieringsplan skrinlegges.

Da saken ble behandlet i formannskapet ble ordfører Sverre Vennesland og rådmann Anders Var pålagt å arbeide videre med saken. Det ble innkalt til et møte med eierne. Her orienterte kommunens representanter om den strandede finansieringsplan og henstilte til eierne om ikke å avhende huset. Eierne ville bli kvitt huset, og ba kommunen kjøpe huset for påhvilende gjeld kr 35 000. Med dette skiltes partene.

Det som hadde vært "fedrenes stolthet" var i løpet av kort tid forandret til en ruinhaug.

Arild Eriksens fotosamling.

For å gjøre en lang historie kort, kommunen kjøpte huset. Forbedret og pusset det opp for en sum på inntil kr 20 000. Ungdoms- og idrettsutvalget ble etablert som styre for huset og ble pålagt å utarbeide regler for utleie.

I noen år ble det brukt til forskjellige arrangementer. En tid ble det drevet en ungdomsklubb her. Etter hvert ble det flere som ønsket å knytte ungdommen til seg. Tilbudene ble med andre ord flere. Huset ble stående helt tomt. Forfallet ble etter hvert påtagelig. Med god samvittighet kunne politikerne vedta å gjøre det til et brannøvelsesobjekt.

Som nevnt i innledningen kom arkitekt Arild Fredriksen inn med et redningsforsøk. Han ville kjøpe eiendommen for kr 400 000. Dessuten ville han investere to millioner kroner i oppussing og bygging av leiligheter på tomten. Politikerne sa nei til et så omfattende byggeprosjekt. Tidligere vedtak ble opprettholdt og huset ble brent.

Folkets Hus var, sammen med andre bygninger som er brent eller revet ned, en håndgripelig dokumentasjon i bygdas særpregede sosiale historie.

Nå er de borte. Kanskje vil fremtidige slekter på jakt etter sine røtter spørre politikerne om de viste tilstrekkelig smidighet når saken skulle avgjøres.

Det vil de neppe få noe fullgodt svar på – svaret vil sannsynligvis komme fra skyttergravene.

Kilder og litteratur:

Björg Åse Sørensen: Lokal Arbeiderbevegelse.

Harald Berntsen: 100 år med Folkets Hus, Tiden Norsk Forlag 1987

Diverse avisutklipp fra Sørlandets Sosialdemokrat, årgang 1909 og 1910
Kommunearkivet Vennesla Kommune

Muntlige kilder:

Henry Tang, Gunhild Mortensen og Kåre Nordhagen

Barselbekkspøgelset

*Barselbekken er bekken som kjem frå Koldalen og
renn ut i Otra rett ut for Herredhuset. Den ligg for det
meste i røyr nå. At det spøkte Ved Barselbekken var
velkjent. Sætesdølen Jon Løyland som var lærer på
Eikeland skreiv om Barselbekkspøgelset i Agder
Historielags årsskrift i 1922:*

*”Innmed bekken der var der fyrr ei røys, som dei kalla
Trollehaugen, og der spøkte det så fælt. Kvar den som
gjekk forbi, laut kasta ein stein på røysi. Segni segjer,
at det var eingong ei gjente som drap barnet sitt der.
Det er visst då bekken hev fenge namn.
Folk var jamt redde fare der fyrst det var myrkt.
Ein gut saag der eingong ei hovedlaus gjente”.*

Så pass dykk der opp på Trollknotten!

Smia på Vikeland i 1915

Smia på Vikeland

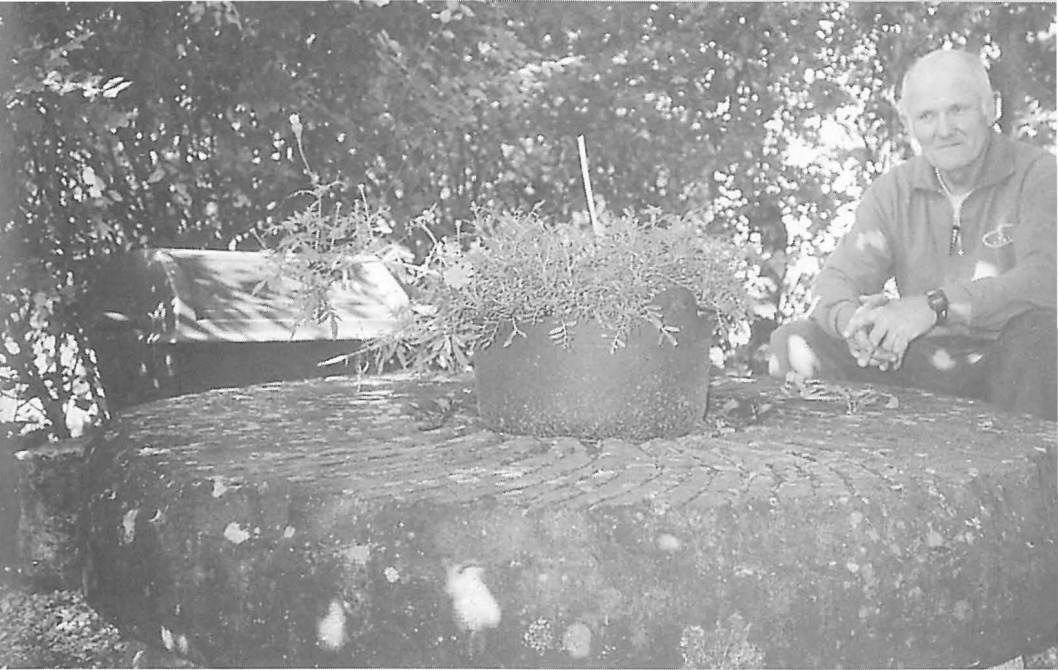
Av Arild Eriksen

Det er nok ikke mange nålevende som kan huske den gang det ble drevet smie på Vikeland, men flere har nok minner fra huset, hvor mange familier har bodd og hvor det i flere år ble drevet butikk og kafé. Det var også her en av de første sjokoladeautomatene i bygda ble satt opp som var utrolig spennende får de aller minste.

Det var kjøpmann Jens Lunden og faren den kjente smeden Knut som sammen satte opp huset i 1910.

Huset sto like i veikanten syd får veien som i dag går opp i Bakhei. I dag står her ei pumpebu som tilhører kommunen.

Svingen og plassen her ble tidligere kalt for "Hagane." På bildet som er fra 1915 ser vi fra venstre Orm Helgsen som opprinnelig kom fra Bergen han hadde sitt eget hjulmakerverksted i andre etasje i huset. Så er det kjøpmann Jens Lunden, videre de to oppslagerne Otto Heiseldal som senere ble ordfører

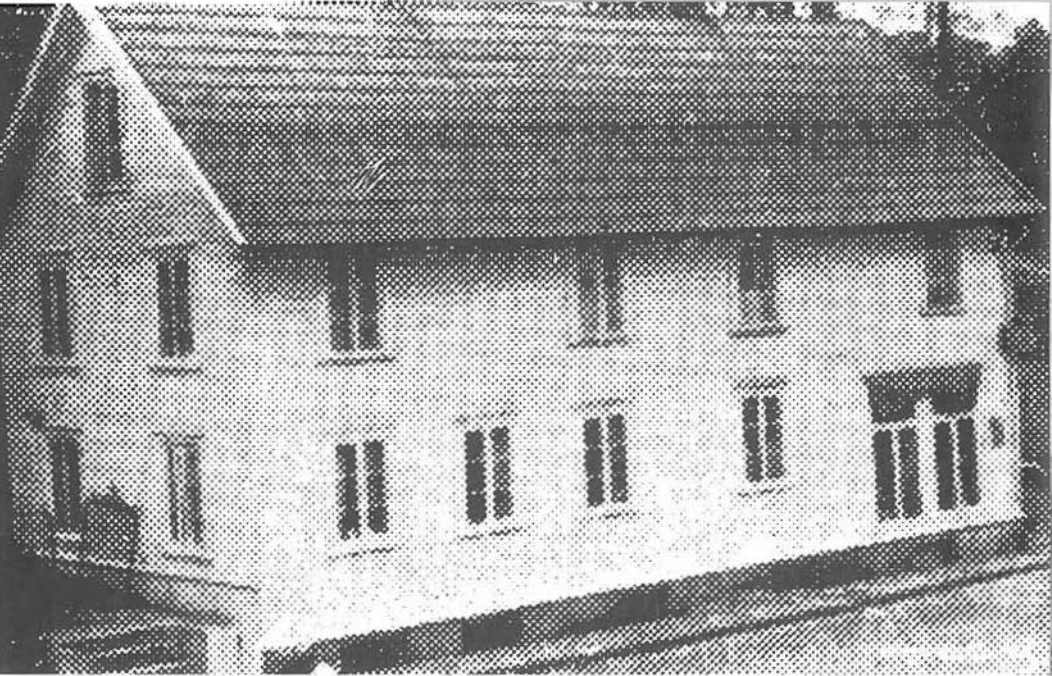

*Tore Lunden ved den gamle slipesteinen fra 1886.
De siste 80 år er den brukt som hagebord i Lunden*

i Vennesla og Sigurd Lunden (bror til Jens) han ble senere fast smed på Vigeland Brug, og så smeden selv Bjørn Clausen som senere flyttet til Grovane hvor han fikk sin egen smie. Bjørn Clausen hadde også på denne tiden fast jobb i smia på Vigeland Brug.

Den runde flate steinen som de står på er egentlig en gammel slipestein som ble brukt til å slipe tremasse med den gang Hunsfos Fabrikker startet opp igjen – i 1886. I dag ligger den i hagen ved gamle Lunden, det er sønnesønnen til Knut, Tore Lunden som bruker den som hagebord.

Fra 1925 da smia ble lagt ned og huset ble solgt til Hans Stiansen, har det vært flere aktiviteter i boligen. Stiansen selv startet med kafé, som han drev fram til 1941, da begynte fru Stiansen med landhandel som varte fram til begynnelsen av 1950 årene. Og i en kort periode prøvde Wilhelm Holberg seg med Manufaktur og møbelsalg. I 1928-29 åpnet en danske med navnet Buse en frisørsalong , og lenge i 1920- 30 årene drev malermester Albert Simonsen sin virksomhet herfra. Så man kan vel trygt si at huset hadde gjort sin misjon da det måtte vike plassen får en større veitvidelse i 1966.

Huset i 1951.

Det å utdanne seg til smed på den tiden var ett trygt og sikkert yrke. De fleste industrier hadde egne smier. Smia var også en viktig del av gårdsdriften, her skodde man hesten lagde div redskaper som kjerrer, sleder, verktøy og andre bruksgjenstander. Og rundt på alle anlegg var smeden en høyt verdsatt og respektert mann.

Da krigen var slutt i 1945 ble det bygd ny smie lenger nede på Vikeland. Det var to andre sønner til Knut, Johan som var mekaniker og Hans som var utdannet smed, som bygde den. De var noe mer moderne på navnvalget og kalte seg får Lundens smie + mekanisk verksted, tlf 6814.

Her drev de sammen i 10 år og hadde 2 til 3 mann i jobb hele tiden. En kjent vennedøl som hadde sin læretid her var Nils Lindekleiv, han var senere med å starte Caltex på Vikeland. Smia her ble lagt ned i midten av 50 årene, og senere kom som kjent posthuset inn i samme lokalet. I dag er det hele bygd om og her er kommet flere hybelleiligheter. Nå er også den gamle smeden en saga blott. Her i Vennesla er det vel bare smia ved Vigeland Brug som enda er i bruk. Her er det tidligere sjømann Frank Nielsen som er fast smed, skjønt oppdragene er blitt færre og færre, så en vakker dag er vel det også historie.

Smia som hans og Johan Lunden bygde i Lunden i 1946

Men i de senere årene har smiing blitt en populær hobby, ikke minst kniver er det mange pensjonister har som hobby, så vi får håpe att yrket kan gå videre i arv på den måten.

Sinna på Martin Tranmæl

Ei gong var der ein svenske på Hunsfos som var så lynegal på redaktør Tranmæl. To av maskinguttane merka det og passa alltid på å skryte av Tranmæl når svensken hørte det. Men ein dag gjekk det for vidt. Svensken blei sinna og sa: "Sånne karar som dere skulle stappas i en kanon og skjutas midt inn i jordkula!"

Linda ved Uråna

Av Trygve Jortveit

Dei fleste i Vennesla vett vel knapt hå henne Uråna er. Men seier eg Bombekken, så vett dei det. "Det er bekken som kjem frå Skulebårvannet" ville dei seie. "Den som kjem ned mæ Skådane". Gjennom tusener av år har denne bekken grave ut eit juv som nesten ikkje er til å komme gjennom om ein skulle ha lyst på det. Bare nedre del av juvet er greitt framkommelig. Der renn bekken rolig fram til den stupar ned mellom store steinblokker og ut i fjorden like syd for garden Bommen.

I bekkosen der ligg eit tykt lag med småstein som vannet og isen har revet med seg på si ville ferd ned heiene. Her står auren og vakter på småkryp som kjem drivanes med vannet. Her vassa me som små og lette etter sjeldne stein. Ei gong fann me ein fin flat stein her. Den var lyse grøn. Ein slik stein hadde me aldri sett før. Me tok den med heim til dei vaksne i håp om at dei visste hå den heitte. Men kunnskap om så fine stein var det smått med i Nesane.

I Nesane kallar dei fjellet langs fjorden syd for bekken for Skårefjellet og steinurene under det for Urane. Fløterane la alltid tømmerflåtar langs stranda her. Me bannane i Nesane, rodde titt over fjorden og låg på desse flåtane og pilka aure, skjebbe og ål. Me fiska "Under Urane" som me sa.

Bekken som kom frå Skulebårvannet og Skådane kalla me au for Bombekken. Når eg seinare har lese gamle papir frå heiene her vest for fjorden, har eg sett at dei gamle kalla bekken for Uråna. Sia har eg i mitt stille sinn brukt det namnet på bekken.

Namnet Uråna passer liksom betre til naturen der - til steinurene, til det ville juvet, til fossane og alle dei store trea som veks der. For der veks tre. Store tre. Der må vere godt for trea. Der er lite vind og der blir varmt om sommaren. Stilla rår der på varme sommardagar. Då ligg bekken nesten tørr. Stilt er der au om vinteren når bekken har frose til. Kjem ein derimot der på regnfulle dagar eller under snøsmeltinga om våren, så durar det frå bekken der den kaster seg ut i juvet og ned dalen.

Dei første menneska som tok seg inn langs bekken, fant nok naturen her lite gjestmild. Men også denne delen av Herrens skaparverk tok venndølen i bruk. Namn som Urånslåtta, husmannsplassen Skådane og ei attgrodd buhus-

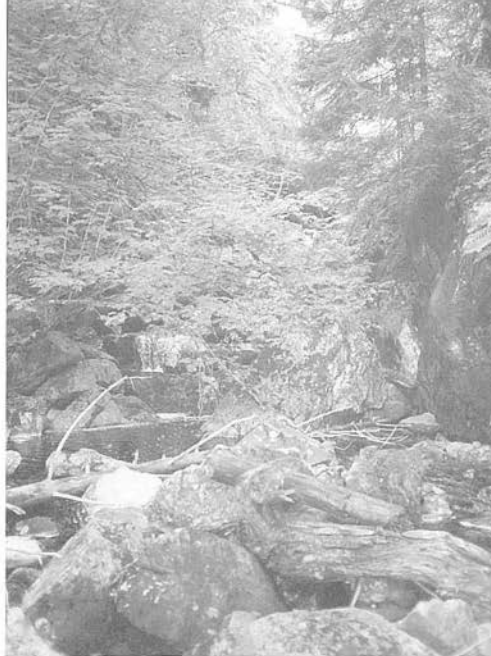
Tekst: Restar av bakaromnen på Skådane. Foto: Trygve Jortveit

lomt fortel si søge om det. Venndølen lagde vei i dalen og tok dalen og heiene rundt den i bruk.

Vegen langs Uråna er fin å gå. Særlig i lyse juninetter og på regnfulle og mørke haust dagar er der fint å gå. Går ein der, vandrar tankane så vidt. Ein gløymer tid og sted.

Heime i Nesane hadde eg ein god ven som heitte Henry (note 1). Me var nesten jamgamle. Henry og eg fekk tidlig inn i våre barneskallar at her var eit liv etter døden og ein himmel med gater av gull. I Nesane fekk me au tidlig lære å ro og meistre elva. Me var ikkje gamle karane før me rodde over fjorden, gjekk oppover langs Uråna og klatra gjennom Juvet opp til Skådane. Gater av gull var bare blåbær mot dette, tenkte me.

Seinhaustes 1943 kom der to tyske soldatar med hest og vogn på vegen opp langs Uråna. Hesten var ein ekte bryggerigamp eller krigsgamp som me sa. Stor, grov og klumpeslig. Vogna var like dann. Grov med store jernbeslåtte hjul. Følgjet skapte uro i dalen. Jernet på støvlar, hover og hjul slo mot steinane og skrømte opp svartrostane som sparka og grov etter makk i daudlauvet. Forskremte fløy dei skvatrande inn mellom trea.

Nedst i Juvet. Her ved den første store kulpen i Urånfossen. Foto Trygve Jortveit

Soldatane går med hesten opp til sletta under lasteskåda (note 2). Med vante hender binder dei gampen der, gir den rikelig med høy og slenger over den eit teppe. Lufta er kald og rå her inne, og bekken som kjem stupandes ned Juvet er stor.

Soldatane finn fram øks og sag, leiter seg fram til ein høvelig plass der dei kan hoppe på steinane over bekken. Så hopper dei over og gir seg til å klatre opp den bratte lia mot vest. På toppen der har dei fått anvist plass der dei skal hogge ved. Dei er visst både skog- og fjellvante desse karane. Kanskje frå Alpane? Arbeidet går i alle fall unna. Snart tek veden til å hagle nedetter lia mot bekken. Mot kvelden er det liksom blitt eit nytt skåd der veden hopar seg opp i botnen. Før dei tar kvelden, fyller dei vogna med ved som dei tar med seg ned til leiren på Moseidmonen .

Dag etter dag kjem dei opp hit og høgg. Soldatane, gampen og vogna blir eit dagligdags syn på vegen forbi Moseidgardane og opp Under Urane. Soldatane føler seg trygge her inne i heiene. Her er det på ein måte som heime i Alpane. "Hier gibt es auch Walde, Gebirge und Wasserfälle"- "Her fins det også skog, fjell og fossar" skreiv dei heim.

Lengre opp i Juvet. Her ved ein av kulpane. Her må ein kle av seg og vasse til opp under armane for å komme vidare oppover. Foto: Trygve Jortveit.

Men ein dag skjer der noko der oppe i skådet. Plutselig mister ein av soldatane fotfeste og fer utfor og blir liggande ved ei lind som står der. Menneskeskrik blander seg med bekkesusen. Eit sårt rop på "Mutter" høres før det blir stilt borte ved linda. Den ettermiddagen kom gampen utan ved i vogna nedover veien. Nå låg der ein livlaus og blodut kropp under eit grovt teppe. Liket blei kjørt ned til Betel og lagt inn der. "Mutter war sein letzte Wort" – "Mor var hans siste ord" sa kameraten på brakka om kvelden.

Ryktet om ropet på "Mutter" kom fort over fjorden til Nesane og Revehåla. Etter den tid blei alle turane Henry og eg hadde langs Uråna annleis. Me tykte stadig me hørte eit rop blande seg med susen frå Uråna... "Mutter!". Skådet der soldaten ende sin innsats for Wehrmacht, kalla me etter dette for "Tyskerskådet". Gjekk me framom Tyskerskådet snakka me nå alltid om ulykka der (note 3).

Sist vinter då eg fekk hjerteinfarkt og låg og kava festa til ei masse leidningar på overvakinga på sjukehuset i Kristiansand, kom eg til å tenke på

Den øvste kulpen. Her kjem bekken gjennom ei 1-2 meter brei sprekk i fjellet. Fjellet på sydsida heng her skrått over fjellet på nordsida. Ein stor stein har kilt seg fast i sprekkka. Foto: Trygve Jortveit.

Tyskerskådet og Henry. Det var så merkelig at desse tankane kom til meg då. Men slik var det. Til og med lindetreet der tyskaren blei liggande under, kom i tankane mine.

I Nesane fekk me gutungar tidlig kvar vår tollekniv. Me brukte dei til å skjere båtar med når me gjætte, og me brukte dei til å skjere oss raunestenger når me skulle fiske. Kjennskapen til dei ulike treslaga kom på det viset umerka inn i hendene og skallane våre. Me kjente snart til at rauna var sånn å skjere i, at haseltreet var sånn og lindetreet sånn.. "Linda æ best å skjere i" sa forresten Oskar, far til Henry, ei gong. Og då visste me at det var slik. Lind fant me Under Urane og langs Uråna. Der lukta det så godt når lindene blomstra.

Eg tenkte på Henry då han blei sjuk.

Det var den varme sommaren, sommaren 1947, at Henry blei sjuk. "Pol-molitt" sa dei vaksne. Han blei liggande lenge på sjukehuset. Eg var då ti år og fekk ta toget til byen. Der rusla eg opp gatene til sjukehuset. Henry låg i isolat i første etasje saman med Einar Robstad på landhandelen. Eg fekk ikkje kome inn til dei. Søstrene tok derfor sengene hen til vindauget. Då kunne me prate.

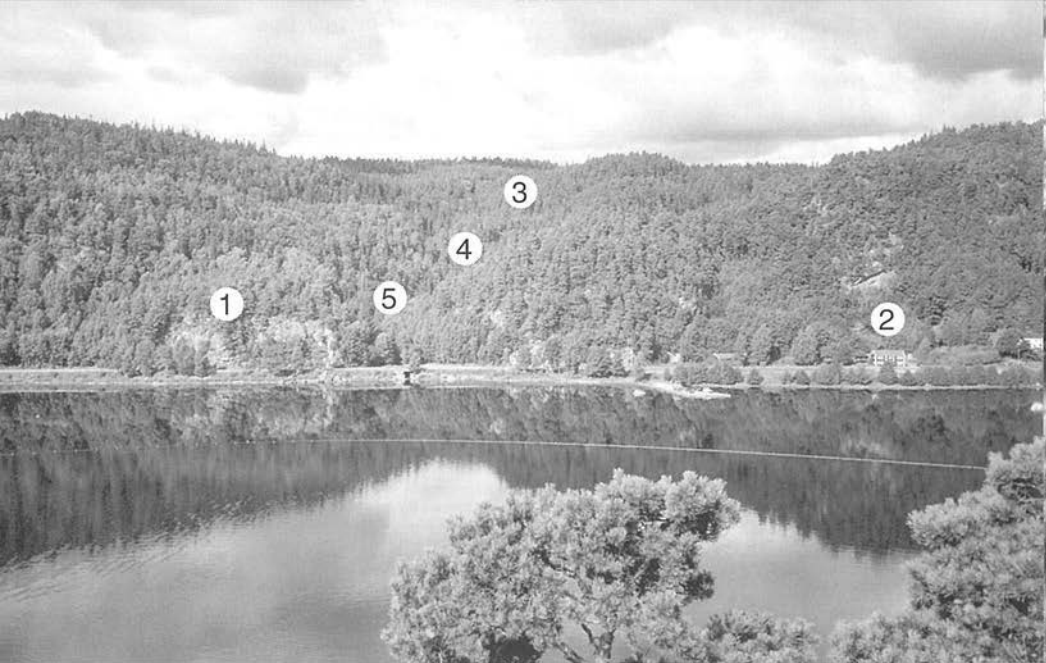

Steinen som har kilt seg fast øvst i Juvet. Foto: Trygve Jortveit.

Henry kunne ikkje gå då han kom heim. Rullestol fekk han heller ikkje. Skulle me bade eller fiske nede ved Linehuset (note 4), måtte eg ta han i ei trillebåre ut på Raban og bere han ned til elva. Der bada me og der kunne me ro – heilt opp til Drivenesøya om me ville.

Badinga gjorde godt for Henry trur eg. Snart kunne han gå på eigne bein igjen. Vårt virkefelt kunne utvidast til Uråna og Sagknotten (note 5) – knotten rett syd for nedre del av Uråna. Rett bak Sagknotten hadde me ei hemmelig hytte. Hytta låg under store steinar og var heilt i skjul for folk. Derifrå hadde me ein sti over til Uråna og Tyskerskådet.

Eg trur det var då me igjen tok til å farte langs Uråna at me kom til å tenke på linda der - den linda tyskaren hadde dødd under. Den sto i kanten av Tyskerskådet. Nær bekken. "Den vil passe akkurat" sa Henry. Me kunne bare hogge den ned, karte den, hive den på bekken og fløte den ned til fjorden, meinet han. Me hadde bruk for den. Me ville lage noe stort av den! Kvar vårt fine kunstverk!

Bommelandet og heiene ved Skådane sett frå Kuleberget. Det svarte holet under Drivenesvegen er utløpet av Uråna. Fjellet til venstre er Sagknotten (1). Garden på høgre side er Bommen (2). Uråna kjem frå Skulebårvannet bak synsrande over Bommen. Så renn den forbi Skådane (3), ned Juvet (4), ut dalen under Tyskerskådet (5) og så rett ut i fjorden. Foto: Trygve Jortveit

Det hadde seg nemlig slik at Henry og eg ei gong hadde sett eit bilde av noe som blei kalla ei julekrybbe. Det var rett og slett stallen i Betlehem med krybbe og ein masse trefigurar. Til og med lamma som hyrdane passa på, var der. Under bildet sto det at folk i Alpane hadde slike krybber i husa til jul "især i katolske hjem". Eg trur det var frøken Birkeland som hadde vist oss det. Henry og eg hadde titt sett på bildet og drøymt om å lage kvar vår stall med krybbe og alt saman. Alt var så fint laga til. Akkurat som det sto i bibel-soga. Jesusbarnet låg der i krybba. Maria sat der på ein fjøskrakk. Og Josef var der saman med stutane og esla. Utafor sto "De hellige tre konger" med gåver til Jesus. Så var der hyrdar med sauer og lam. Alt var som det skulle vere.

Medan eg låg der på overvakinga festa til alle desse leidningane og hørte lyden frå skopet (note 6) der kurvane gjekk opp og ned, tenkte eg på desse

figurane og på linda ved Uråna. Åssen fekk me nå ned linda og heim på låven i Revehåla? Eg skjerpa tankane for å få fram alle detaljane. Eg ønskte så inderlig at Henry hadde vore der. Så kunne me ha mimra om dette treet. Men Henry hadde alt vore død i 15 år då. Han blei bare 49 år gamal. Siste gong eg besøkte han, låg han i koma under eit teppe på overvakinga på sjukehuset. Han var au kopla til ei mengd med leidningar som igjen var kopla til eit skop der kurvane viste at det ikkje sto bra til med han.

Nå låg eg liksom Henry med ei masse leidningar kopla til kroppen. Men eg var ikkje i koma. Eg låg vaken og kava og sleit meg gjennom dagar og netter: Åssen fekk me heim den linda?

Ein kveld eg låg og tenkte på om eg skulle skrive om treet, fekk eg søster Jorunn til å fortelje om alle desse kurvane på skopet der oppe over senga. Så lurte eg på åssen alt var ordna. Søstrene kom ju springanes bare ein leidning losna frå kroppen min. Så fekk eg ei grei utgreiing om hjerterytmе og puls, blodtrykk, oksygenmetting og pustefrekvens. Alt kunne dei sjå på skopet både over hovudet mitt og på eit rom dei kalla skopromet. Var der noko galt fatt med meg, gjekk alarmen på skopromet. Då kom søster Jorunn springande og sjekka opp hå det var. Det var trygt tykte eg.

Etter som dagane gjekk, tok kurvane på skopet mitt til å skipe seg. Dei blei meir og meir normale. For Henry gjekk det ikkje slik. Etter ei lang tid i koma, flata kurvane hans ein dag ut. Med dei blei alle minna Henry hadde frå den tida me voks opp i Nesane viska ut. Nå blei eg aleine i verden med dei.

Me var fast bestemte på å lage kvar vår julekrybbe av linda ved Tyskerskådet husker eg. Men Henry hadde ju hatt polio. Me vågde oss ikkje å hogg linda då. Så me stappa både krybbene, Jesusbarnet og linda ved Uråna langt ned i skallane våre. Gleda over at me kunne vere saman igjen var stor. I minnet mitt stend den ettersommaren og hausten som ein draum om elva, fjorden, Oskar sin lettrodde flatpråm og Henry som gledde seg over livet. Me bada og fiska, bygde hytte bak Sagknotten og i Ulsommeren, var på saga og henta spon til strø i fjøsane heime, og prata med fløterane når det fall seg slik. Slik gjekk livet. Sorglaust og utan tankar om jul og julekrybbe.

Men så hendte det seinhaustes at Jesus og Maria og dei dukka opp i skallane våre igjen. Det var endå til ein kveld me låg med båten i Moseidkilen og jaga skjebber i garna. Der var kaldt på fjorden den kvelden husker eg. Der dreiv litt snø i lufta, nok til at tankar om jul og den lune varmen i fjøsa både i

Betlehem og heime i Revehåla kom fram i dei små skallane våre.

”Me må få heim linda” sa Henry.

Neste morgon fant me fram øks og båsshake og rusla ned til båtstøa i Revia. Me ville hente linda etter at me hadde trekt garna. Det hadde snødd litt om natta, men nå var der omslag i veret. Det sludda og snøen drøste frå trea i båtstøa. Me skrapa snøslapset vekk frå setane, setta oss på luene og tok til å ro oppover mot Nesodden og over på Moseidgrunna der me hadde garna. Etter at me hadde trekt dei, tok me beine leia langs tømmerflåtane opp til Uråna. Me la båten i bekkosen og traska innover.

Uråna gjekk stor. Då me skulle over til Tyskeskådet, merka eg for fyrste gong at Henry var meir plaga av skadane han hadde fått av polioen enn han ville vise. Han nølte sjeldan. Men nå så eg teikn til nøling. Han sto der blaut og nølte! Henry nølte! Han som aldri veik unna eit problem! Nå nølte han! Nå var me liksom likemenn tykte eg. Henry var alltid den som leda an – tok initiativet når det gjaldt. Om me begge var tynne og gjekk med fettlærstøvlar og nikkars som var lappa bak, så følte me oss alltid sterke. ”Det derre æ vel fari-mæ ’kje så farlig” pleide Henry å seie. Så gøyv han på. Han først. Så kom eg litt nølande etter. Skulle rollane byttes nå?

”Ska æ hoppe føsst?” spurte eg prøvande.

”Nei så søren” sa Henry. Så hoppa han i vei ut på steinane. Med båtshaken som støtte gjekk det godt.

Så var det min tur. Henry heiv øve båtshaken til meg og forklarte åssen eg skulle hoppe. Han var utrulig sånn. Hadde ei egen evne til å finne den rette vegen og dei rette grep når me kraup i urer og fjell. Men denne gonga gjekk det galt. Eg mista fotfeste på ein stein og hamna i bekken. Ved hjelp av båtshaken og Henry si hand kom eg i land dyvåt på beina. ”Hørte du ikkje æ sa venstre bein føsst, ditt naud?” flerra Henry der han alt var på vei hen til linda.

Eg hakka tenner der eg sto og drøfta med han åssen treet skulle leggjast for at me skulle få det greitt til bekken. Me var godt vant med vedhogst, så me visste godt åssen styvesnei et skulle lages for å få linda der me ville. Me la den greitt ned, karta den og fekk den ut i bekken. Den fløyt tungt og skaut fart nedover. Me byksa over bekken, kom opp på vegen og sprang etter nedover.

Alt gjekk greitt inntil linda stupte ned i siste fossen mot brua. Me prøvde å styre den greitt utfor, men den blei tatt av dei frådanes vannmassene og kjørte seg dønn fast mellom dei store steinane i fossen der. Der sto den fast som ein påle. Midt i fossen.

Me frøys så inderlig. Så ergra oss noe så inn i granskauen. Verre hindring hadde me vel neppe møtt før.

Me banna forresten aldri Henry og eg. Møtte Henry ei hindring, sa han "fari au", "ditt fehaue" og sånn alt etter hå det var som sto i vegen. Så for han hauestups på. Eg uttrykte min frustrasjon noe mildare. Eg sa som regel "dæ å salte" eller "dæ å snyde" idet eg gøyv på.

Men mot vannmassane og dei store steinane i Uråna hjelpte verken "fari au" eller "dæ å snyde". Me måtte gje oss.

Slukøyra, blaute og kalde gjekk me ned til båten og rodde heim mens våre små guteskallar arbeide med å finne løysingar på problemet. Før me nådde båtstøa i Revia, var løysinga klar. Me måtte vente til vannføringa gjekk ned og så binde et tau i linda og løfte den opp og forbi dei forjårdige dritsteinane.

Som tenkt så gjort.

Etter noen dagar var me ved Uråna igjen. Nå med tau og talje, bosshake, og ein stor spake me hadde hogd oss. Med kløkt og stor ingeniørkunst fekk me linda ned til fjorden og heim på låven der pappa hadde ein skarve høvelbenk som sto der etter bestefar. Når eg i ettertid tenker på den operasjonen me gjorde der i Uråna, så ser eg hå mye ei firskåren talje har hjulpet menneskeheten.

Denne opplevinga me to hadde i Uråna den hausten satte ein liten støkk i oss. Det var fyrste gonga me virkelig opplevde at der av og til kan vere for stort gap mellom det me ynskjer og trur me kan greie å utføre, og det me virkelig greier. Sjølvsaugt hadde me opplevd skuffelsar før. Våre små hovud var alltid fulle av planer og forestillingar. Noen gonger fekk me til det me ønska og andre gonger måtte me bite i det sure eplet.

Henry og eg var begge blitt veldig bevisste på at her var et liv etter døden. Slik me levde og budde heime i Revehåla i Nesane, med dei foreldra me hadde, med dei naboane me hadde og med den skulen me hadde og den søndagsskulen me gjekk på, så var det uråd å tru at me ikkje skulle komme til himmelen. Bare me trudde på Jesus og lammets blod.

Bildet av krybba i stallen i Betlehem sto derfor klart for oss. Alle som var der julenatta levde eit fritt og godt liv i skallane våre. Bildane som sto for vårt indre auge var fine. Dei var der alle. Jesusbarnet, Maria, Josef, lamma og alle saman.

Men når dette fine bildet me hadde i hovudet vårt skulle skjeres ut av linda frå Uråna av små uøvde treskjerarar, så måtte det ende galt.

Me skar og kasta, skar og kasta. Haugen med kasserte jesugar, jusefar og marieaer voks i takt med flishaugen på låvegolv. Menneska var verst å få til. Dyra var noe enklare. Best fekk me nok til lamma for dei hadde me sjølv bore i armane og kost oss med.

Våre forsøk på å skape med hendene våre det fine me hadde i hovuda, det fine biletet som sto for våre indre auge, blei ingen suksess. Kvar dag me prøvde gjekk me slukøyra ned låvebrua. Å lage kunstverk av linda blei for vanskelig. Me måtte igjen bite i det sure eplet. Dei mislykka figurane slengde me i ei smørkasse - ei kasse me tigga til oss av Johannes Sandve - "Smørmannen" som kjørte rundt og selde smør for Nornberg margarinfabrikk AS i Oslo. Kassa gjømte me bak den gamle høvelbenken.

Eg hadde heilt gløymt denne kassa til eg nokre år seinare skulle hjelpe pappa med å rydde på låven. Då drog han fram ei kasse med trebetar som var vanskelig å sjå skulle førestille noe. "Du" sa pappa. "Æ ikkje detta noe gammelt av ditt og Henrys?". "Dæ au" sa eg. "Det æ ju Jesusbarnet, Maria, Josef å alle sammen. Ikkje kast dei".

Eg budde på Skiftenes i Landvik den dagen eg fekk telefon frå Vennesla om at Henry var død. Ute sto fleire hesjer fulle av tørt hø. Det var kveld og eg måtte gå ein tur henom dei - eg måtte liksom kjenne lukten av høyet - den lukten Henry og eg var så vant til frå somrane i Nesane.

Då kom tårene.

Noter

1. Henry Jakobsen, 1934- 1984

2. Dersom ein dal eller ei dalside var for bratt til å kjøre lasta eller veden ned med hest, fann folk ein passelig bratt stad å skyve lasta nedover eller å kaste veden ned. Ein slik bratt bakke blir i Vennesla kalla eit skåd. Ordet kjem frå ordet skå eller skåe - noko som hallar, er skeivt eller skrått. Frå der husmannsplassen ligg ved bekken på Skådane og nedover var det før uråd å bruke hest til lastekjøringa. Dei sklei lasta ned dei brattaste plassane. Dei hadde fleire skåd. Derfor fekk plassen namnet Skådane.

3. Den ulykka eg fortel om her, høyrde eg om like etter den hadde skjedd. Eg har snakka med Endre Moseid og Ole Thomassen om den. Endre såg tyskarane når dei kvar morgon og kveld kom forbi på vegen på Moseid. Ole såg når dei kom med den døde soldaten til Betel på Moseidmonen. Der vart den døde lagt inn. Årstalet 1943 er litt usikkert. Eg har prøvd å finne ut litt meir om ulykka. Til nå utan godt resultat. Eg ville gjerne ha namnet på soldaten, hå henne han kom frå og kva informasjon familien fekk om ulykka ved Uråna.

4. Linehuset sto ved Revia. Frå gammalt kom der ein bekk frå Kvarsteinmyra ved Krossen, ned til Revehåla og ut i Revia der linehuset sto. Huset blei brukt av fløterane til lagring av liner og til eit spel dei brukte til å trekke bommane (Iebommen og bommane ved Kaninøya) med.

5. Sagknotten har namnet sitt frå ei sag som sto nedst i Uråna. Trulig sto også kverna som høyrde til Bommen der. Gunnuf Drivenes har fortalt meg at då Gustav, hans far var ung, ei gang blei skjerpa etter gull i Sagknotten.

6. Eit skop som sjukesøstre sa, er i dette tilfellet eit oscilloskop.

Gravmyrten i Skådane

*Gravmyrten blomstrer
over den gamle tuften
på husmannsplassen
ved tømmereskådet*

*Granstubben mellom
de nedfalne murene
har mer enn sytti åringer.
Nå er den helt morken.
Så lenge siden er det
at noen levde
her i Skådane*

*Men hvem var hun
som plantet gravmyrten
på husmannsplassen
i den bratte lia?*

Peder R. Tharaldsen

He dykken kjdkken heime 'os dykken?

*Historielagets dialektspalte
redigert av Olav Jortveit.*

Språkspalta denne gongen er den åttande i rekka. Ho inneheld eit utval av ord på bokstavane o, p og r.

Fleire av orda treng særskilde kommentarar. Desse finn me ute i ordlista beinveges knytta til det aktuelle ordet.

I innleiinga her vil eg frå ordlista likevel kome med eit eksempel som fortel om språkleg påverknad utanfrå som har vore med på å endre enkelte element i dialekten. - Det nye som kom til, var likevel bare sjeldan gjennomgripande fordi den gamle støe strukturen i målet heile tida stritta imot altfor raske og naturstridige endringar:

'Opphallsver'

Ordforma '*opphallsver*' er ført opp i ordlista til lærar Olav Hagen og blei brukt av dei gamle venndølane. Ordet er sett saman av tri element: adverbet *opp*, verbet *halde* (inf) og substantivet *vêr*. I dag seier dei aller fleste venndølane '*opphållsver*'. Endringa finn me altså i verbdelen av ordet, slik:

å halle > å hålle

Verbet *halde* (uttalt '*halle*') har altså vore i vanleg bruk i Vennesla tidlegare. Nå seier me '*hålle*' som kjem av den danske forma *holde* som også er den vanlege i bokmål.

Om me bøyer desse tri formene *halde* (nyn), '*hålle*' (Vennesla-mål) og *holde* (bm), er skilnaden mellom sterke og svake former tydelege:

å halde – held – heldt – halde

å hålle – hølle – hållt – hållt

å holde – holder – holdt – holdt

Halde er sterkt bøygd, *holde* er svakt bøygd.

Venneslaforma '*hålle*' har sterk bøyning i presens ('*hølle*') og svak bøyning i preteritum og perfektum partisipp ('*hålt*'). Formene med svak bøyning har dansk opphav. Den sterke presensforma er ei fornorska form med både omlyd (o > ø) og svarabhaktivokal (tilleggsvokalen -e).

Den gamle Vennesla-forma '*halle*' har sannsynlegvis hatt ei bøyning som svarer til den nynorske, men med dei språkelementa som ligg naturleg i dialekten – assimilasjonen ld > ll og svarabhaktivokal i presensforma, slik:

å halle – helle – hellt – halle

Me ser at både den eldre presensforma '*helle*' og den yngre '*hølle*' har omlyd (henholdsvis a > e og o > ø) + svarabhaktivokal. Den einaste reelle endringa er overgangen av rotvokalen frå e til ø som er eit resultat av at infinitiven har fått den danske forma *holde* ('*hålle*') i staden for den norske *halde* ('*halle*'). For omlydsvokalen til a er e, og omlydsvokalen til o er ø (såkalla i-omlyd).

Dette dømet saman med fleire andre døme på bøyning av sterke verb i Vennesla-målet viser at presensforma av sterke verb som regel er meir motstandsdyktig mot ytre påverknad enn dei andre bøyingsformene av desse verba.

Ordliste for Vennesla-målet (framhald).

Utdrag på bokstavane o, p og r.

Forkortingar:

s = substantiv, v = verb, adj = adjektiv, adv = adverb, prep = preposisjon,
m = maskulinum (hankjønn), f = femininum (hokjønn), n = nøytrum
(inkjekjønn), nyn = nynorsk, bm = bokmål, da = dansk, isl = islandsk,
sv = svensk, eng = engelsk, ty = tysk, lat = latin, norr = norrønt
(gammalnorsk), Aasen = Ivar Aasen, Ross = Hans Ross

Staving som har hovudtrykket i eit ord, er understrekt. Ord av norsk opphav har som regel trykk på fyrste stavinga.

- obstanasi (adj) - ha sterk eigenvilje, ikkje til å rå med, stri, trassig (Omlaging av lat: *obstinatus* som kjem av verbet *obstinare* = å vere stri, stivnakka).
Døme: Gudongen he blitt så obstanasi i de siste at 'an ikkje æ te å rå mæ længår.
- omfar (s,n) - omgang, t.d. ei rad med masker i eit fiskegarn (Aasen: Umfar)
Døme: Aurane i Otra æ så små at me må bruke gån mæ firåtyve omfar om me ska få di.
- omikjoss (adv) - i eit einaste rot, hulter til bulter (Ross: tjusse = rote, vere forvirra, tuste).
Døme: "Nå æ de på ti'e at du fære rødda opp. Alt du eie og he ligge ju omikjoss!"
Tankane hanses jekk omikjoss. Han va heilt på kneane så vondt hadd' 'an de.
Merknad:
Jamfør elles med orda kjosse, kjosseli og kjossen i Årsskriftet for 1998.
- onne (prep) - under, på undersida, motsett av over (Aasen: under, norr: undir).
Døme: Dær æ 'kje møe ly onn' ei gran nå de reine længe. Dær va møe potetse onne risane i år.
Merknad: *I Vennesla-målet uttalar me som regel den korte u-en i skriftmålet som kort o. Derfor er mange av orda under bokstaven o her ord som i skriftmålet har former med førebokstaven u.*
- onnebåor (s,n) - bord (planke) som ligg under ytreborda på ein vegg med ståande kledning.
Døme: Me kunne bruke mange a dei gamle onnebåorane då me sjifta klenning på udhuse.

- onnseli (adj)- beskjeden, blyg, sjenert, smålåten, tilbakehalden, (eigentleg: *som ser vekk frå*, bm: unnselig).
Døme: Marie va så onnseli at 'o jekk lange omveie fårr ikkj' å møte fålk.
Merknad: *Ordet har tysk opphav. Men det tyske ordet 'unselig' tyder ulykkeleg, sørgjeleg, uheldig, skadeleg.*
- onntagen (prep) - ikkje medrekna, med unntak av, unnateke (bm: unntagen, da: undtagen).
Døme: Alle bønnane onntagen Per konne sømme.
Merknad: *Ordet er eigentleg ei perf. part. form av det danske verbet 'undtage'.*
- onnår (s,n) - unaturleg gjerning el. hending, uforståeleg hending som endar godt, under, mirakel (Aasen: Under, norr: undr, eng: wonder, ty: Wunder).
Døme: Bibelen fårrtele at Jesus jáore mange onnår. De va et onnår at 'an ikkje blei drept!
- opphallsver (s,n) - vêret ein får når det sluttar å regne eller snø, opphaldsvêr.
Døme: Ændeli va de blitt opphallsver så me konne kâmmе åss ud!
Merknad:
Sjå eigen kommentar i innleiinga!
- oppsetsi (adj) - som set seg opp mot ein eller annan autoritet, sjølvrådиг, ulydig, trassig (ty: aufsässig).
Døme: Skolle du ha sett sånn oppsetsi gudonge?
Fårælrane kan 'kje rå mæ 'an på noe vis!

- ops (s,f) - ufs, bratt overhengande fjellskrent, nedre kant av hustak, takskjegg (Aasen: Ufs, norr: ups)
Døme: De va ei stygg ops nerenfårr dær fjellklatrårane va. Grase grådde fræskt udøve opsa på de gamle huse.
- opsedråbe (s,m) - dråpe som fell frå takufsa eller takskjegget, ufsedråpe, takdrypp (Aasen: Ufsedrope, norr: upsadropi).
Døme: Ho fanga opsedråbane i ei balje så 'o hadde vann te å sjylle klæane i.
Merknad:
Frå gammalt av hadde venndølane p-lyden i ord som 'knivskapt', 'lopt', 'løpse', 'gipste sæ'. – P-en er i dag skifta ut med f slik at det nå heiter 'knivskaft', 'loft', 'lefse', 'gifte sæ'.
Det er der konsonantkombinasjonane ps og pt stod mellom to vokalar i innlyd og etter vokal i utlyd at denne endringa har skjedd. Men framleis står altså p-en i ops og opsedråbe. Og Heptekjerr var opphavleg ikkje eit byggefelt, men eit kjerr med godt gras der hjuringane stoppa opp, brukte tid, hefta for at kyrne skulle få beite. – Dette er elles eitt av døma i dialekten vår på at gamle språkelement som regel blir ståande i namn og faste uttrykk.
- osse (s,f) - t.d.samanfiltra tull med garn, vase, floke (Aasen: Ussa).
Døme:
 Fiskegånane lå i ei einaste osse i bonnen a båden.
- osse sæ (v) - bli samanfiltra og rotete, - bli forvirra
Døme: Tøymen ossa sæ så æ ikkje fekk fiska i de heile tatt.
 Tankane he lett fårr å osse sæ nå en ska seie no' i ei fårrsamling.

pagge sæ (v)

- kose og stelle vel med seg sjølv.

Døme: "Se 'an! Nå ska han rækti pagge sæ. – Sette sæ inn i sofakrågen mæ ei gåo båg, ei kolaflaske og ein påse mæ pianødde!"

Merknad:

Ordet har truleg samanheng med 'bagge' (norr: baggi) som er nemning for ein tjukk, velfødd og klumpete skapning el. person.

pal (s,m)

- stoppebolt eller hake som hindrar eit gangspel å gå i revers (Aasen: Pal, sv: pall, holl: pal, eng: pawl).

Døme: Nå fosskarane brugte gangspele te å sveive inn bommane mæ, hørte du palen klikke måod tennane på tannjule (jfr. *pal* (adv) nedanfor).

pal (adv)

- urørleg, bomfast, heilt stille.

Døme: "Jåon æ gårddåven. Han he leie pal i heile da!"
"Dæn skruen æ 'kje te å få løyst. Han sidde pal!"

Merknad:

*Ordet er lån frå hollandsk (frisisk) 'pal' 'eller' 'pall' og det engelske pawl. Ordformene har kan hende blitt til i sjøfartsmiljøa i desse landa når ein brukte gangspel om bord i skipa – t.d. for å kaste eller å hive anker, men dei er truleg avleidde av eit gammalindisk 'bala' som tyder "kraft" (jfr. *pal* (s,m) ovanfor).*

papper (s,n)

- papir, stoff av samanfiltra og valsa tynne fibrar (Aasen: Papir, norr: pappir, sv: papper).

Døme: På Honsfåss lage di mange slags papper.

Merknad: Denne forma av ordet vil ein nok høyre mest mellom folk som er knytta til Hunsfoss, kan hende på grunn av påverknad frå svensk som elles har ei form som liknar på den gammalnorske. Folk seier elles for det meste 'papir' - med trykk på andre stavinga. Ordet kjem av det greske 'papyros' og har kome til Skandinavia via latin og tysk.

- pebbår** (s,m) pepar, det mest kjende og mest brukte krydderet me har ved sida av salt, laga av fruktene til planteslekta piper, (Aasen: Pipar, norr: piparr, bm: pepper, lat: piper, gr: peperī). Ordet kjem opphavelig frå orientalske språk.
Døme: "Du må 'kje ha så møe pebbår i maden. De bli fårr stært fårr ongane!"
- peise** (s,f) - skolm eller belg på erteplanten (Aasen: pesa, Setesdal og Telemark: peskja, gml. eng: pease, lat: pisum = ert).
- peise på** (v) - drive hardt på, vere iherdig
Døme: Dei peiste på oppøve bakkane så svetten rant.
Merknad:
Verbet er avleidd av 'peis' som kjem av det lågtyske 'pese' som er namnet på kjønnslemmet hos store hanndyr som t.d. okser. Dette lemmet er brukt til å lage svepe av som sjølvsagt blir nytta til å få fart på hestane t.d..
- pele** (v) - plukke, sanke, pirke, fingre med (Aasen: pila, sv: pela el. pillå, Grimstad-området: pille, holl: pelen, lat: pilare = "dra ut hår").
Døme: D'æ måoro å pele tyddeber nå d'æ rødt oppøve bakkane!
D'æ 'kje no gåosli mæ fålk som pele sæ i nasa!
- pinegran** (s,f) - seintveksande gran som t.d. stend i myrkanten, under andre tre eller på karrig jord.
Døme: Dær æ som regel ein gåo del jogl i pinegrane.
- pjoskeli** (adj) - pjuskete og småsjuk, urven, ugreidd og ustelt, uopplagt. Om dyr: som har dårleg pels (Aasen: puskutt).

Døme: "Æ æ litt pjoskeli i da. Mæn nå he æ tatt et par tablette. Æ fær håbe de jælpe!" Mons va blitt pjoskeli og stygg ette all slåtinga mæ nabokatten.

plondre (v)

- ha problem med å få gjort det arbeidet du held på med, streve, bale, plundre (Aasen: plundra, sv: plundra, eng: plunder).

Døme: Per plondra og sjaua mæ bilmotåoren heile da'en.

Merknad:

Ordet har også tydinga 'plyndre' andre stader. Dette ordet er dansk form og er avleidd av same rota som 'plondre'. Ordet er lån frå ty 'plunderen'.

pløse (s,f)

- skinnlapp som ligg under snøringa på skorne
- skinnlappen som ein legg steinen i på springbørssa (= spretterten) - hudpose, blemme, blære (jfr. pløsete). (Aasen: Pløsa, sv: plös, eldre da: plös, frå lågtysk 'pleuse').
Døme: - D'æ ei plage nå pløsa legge sæ i rynke oppå vrista.
- Pløsa på springbørssa hadde gått isønn så æ måtte skjere ud ei ny ei a ein gammel skåo.
- Ho hadde foltt a pløse på ryggen a all såolinga.

plåstår (s,n)

- plaster, hefteplaster (Aasen: Plaaster, norr: plástr, sv: plåster, eng: plaster = plaster, gips, kalk).
Døme: En legge plåstår på såre får å få de te å gråo.

Merknad:

Plåstår er ei gammal Vennesla-form av ordet.. Den har rotvokalen å som svarer til gammalnorsk á. I dag seier venndølane plastår. Men framleis kan ein høyre folk som talar om å plåstre et sår. Då har me verbforma av ordet..

Ordet er svært gammalt, og den eigentlege tydinga er 'deigliknande masse til å smørje på sår'. Det er lånt frå lat. 'emplastrum' som igjen kjem frå gr. 'emplassein' som tyder 'å forme'.

pokka (adv)

- heilt, ganske, fullstendig – i uttrykket pokka nødt.

Døme: Han va pokka nødt te å få opp potetsane før snøen kåmm.

Merknad: Ordet er perf. part.-form av verbet 'pokke' el. 'pukke' som tyder mukke, knurre, stå på sitt, ikkje gje seg. Verbet 'pukke' (= slå, knuse stein) kjem av same rota (truleg frå det lågtyske 'pochen' = banke, slå).

porken (adj)

- vriden, vrang, tverr, sur, purket (sv: purken = sur, gretten, norr: purk (s,n) = 'gjerrigskap').

Jfr. elles purk (s,m) = vrang og sur person, ned-setjande nemning på politi; og purke (v) = vere motvillig, furte.

Døme: De kan 'kje nytte å spør Nils om jælp. Han æ så porken at!

potets (s,f)

- potet, jordeple (Aasen: Poteta, sv: potatis, holl: potaat, spansk og italiensk: patata, portugisisk: batata).

Merknad: s-endinga i ordet kjem frå den engelske fleirtalsendinga i 'potatoes' slik det også har skjedd i svensk. Ordet har såleis kome til oss frå engelsk, kan hende via svensk Den engelske fleirtalsendinga har me behalde i alle formene både i eintal og fleirtal som bøyninga her viser:

ei potets – potetsa – potetse – potetsane

Ordet kjem opphavleg frå eit indianarspråk på Haiti.

potetssmør (s,n)

- "Smør" som blei laga under krigen og der poteter var viktigaste ingrediensen. Andre ingrediensar kunne vere vanleg smør, fløte eller mjølk i varierende mengde alt etter kor mykje ein hadde av det i dei harde rasjoningstidene då det var van-

skeleg å få tak i feitt. Potetene som var godt kokte, blei knuste og rørte saman med dei andre ingrediensane både lenge og vel til ein hadde fått ei jamn masse. Så smakte ein til med salt og hadde gulfarge i slik at det såg ut som om ein hadde med skikkeleg smør å gjere. Dette ”smøret” danna underlag for pålegget som ein hadde på skiva. Og ein ”søltebede” var kanskje resultatet.

preke (v)

- prate, snakke, snakke i det vide og det breie, halde tale, forkynne (Aasen: preika, el. preka, norr: prédika, da: præke, sv: predika. Frå lat: praedicare = forkynne, rope ut).

Døme: ”Håssen æ de du preke? D’æ ’kje sant de du seie!”
Han preke som ein præst sjæl om ’an æ bare fæmm år.

prime (v)

- vase, tøyse, skrøne, ha rare innfall (Aasen: prima, da: prime = vere frå seg, sv: prima = snakke tankelaust).

Døme: ”Nei, nå mein’ æ du prime!”

Merknad: Ordet kjem frå lat: ‘*primum*’ med tyding ‘legge eit grunnlag’. Eng: ‘*prime*’ (adj) har same opphavet som vårt ‘*prime*’, men med ei tyding som høver betre med den latinske: *fyrst, fremst, opphavleg* (jfr. *prima vare, og eng: primeminister*).

pryle (v)

- avstraffe med juling, rise, banke, slå (Aasen: pryla, da: prygle, sv: prygla; ty: prügeln; ordet kjem frå det tyske substantivet ‘Prügel’ som tyder ’kjepp’)

Døme: Pettår blei prylt fårde ’an hadde ståle tobakk.

pråm (s,m)

- liten open robåt – flat- eller rundbotna, pram, eike (Aasen: Praam, norr: prámr, sv: pråm . Lån frå slavisk ‘*pramû*’ som rett og slett tyder ‘båt’.

Døme: ”Æ må ner te åna og ause pråmen.
Han æ foll a vann ette alt reine.

- pustfoll (adj) - andpusten, som pustar tungt.
Døme: Trond va så pustfoll då 'an kåmm fram, at 'an nesten ikkje fekk sagt de han skolle.
- pysedråbe (s,m) Når kua blei handmjølka, gjekk fyrste mjølke-skvetten ofte til katten som altså fekk 'pysedråben' sin. - Men same namnet fekk au den mjølka som borna drakk straks ho var sila.
 'Pysedråben' hadde framleis varmen frå kua i seg.
Døme: Katten malte gla' då 'an fekk skåla mæ pysedråben.
 Jåon hålt allti kåppen onne silen nå han skolle ha pysedråben sin.
- pæse (v) - puste tungt, stønne; - drikke tomt utan opphald (Aasen: pæsa, sv: pæsa, da: pæse).
Døme: Finn pæste allti fælt nå 'an jekk i bratte bakke. Og de va fårde han va veldi kjokk.
 Han pæste i sæ heile mjælkemoggen på ei gång.
- pøntevåon (s,f) - von om å pynte på, forbetre eller reparere. Helst brukt i negativ samanheng t.d. om svært vanskelege born - eller om svært slitne klede eller sko (jfr. *bødevåon*).
Døme: Dænn gudongen æ så umauli at de ikkje æ pøntevåon på 'an lêngår!
 Onne krigen hænte de nåkk at skomagår Jørgen Fossheim sa: "Nei, dessæ skåoane æ d'ikkje pøntevåon mæ lêngår!"
- pøntedåkke (s,f) - dokke som blir stilt opp til pynt.
 - kvinne som er ekstrem til å sminke seg og stase seg ut, pyntedokke (bm: pyntedukke).
Døme: På kommåoden hadde Bestemåor ei fin pøntedåkke som småjentane bare fekk låv te å hålle fårsikti mæns Bestemåor så på.
 Berte blei litt a ei pøntedåkke ett' at 'o flytta te byen.

- pøs (s,m) - bytte, vassbytte; nemning på den mengda som ein pøs inneheld (Aasen: Pøs, da: pøs, sv: pyts, frå lågtysk *'piitse'*).
Døme: - Han bar vann i tåo ståore pøse te klyrane som va tjåora udpå jåore. Dei va så tysste at 'an måtte gå fleire gånge. "De bli sikkårt møe gåo mjælk a dettæ," tenkt' 'an.
 - Han ga vekk ein pøs mæ potetse te naboen.
- pøse ner (v) - regne kraftig, styrtregne
Døme: De pøste ner heile daen, og om kvellen va bekken blitt ei lida elv (jfr. *pøsrein* = styrtregn).
- pådde (s,f) - klasse av skiftevarme virveldyr, padde.
 - også brukt nedsettjande om person som er sta og stri og held på sitt (Aasen: Padda, norr: padda, eldre hollandsk: podde).
Døme: Det va mange pådde som holt te ront dæn lille tjønna.
 Gorine æ ei pådde! Ho je sæ 'kje sjæl om ho vett at 'o ikkje he rætt! (jfr. *pådden* = *sta*, *strid*, *sjølvrådig*, *vriden* og *vrang*).
- rab (s,n) skred, ras, utgliding, namn på skråning ned mot elva der stein og sand glid (rapar) ut stundom når det er flaum (Aasen: Rap, norr: hrapa (v) = styrte ned, falle; fare fort, skunde seg).
Døme: Rabe ellår Rabane æ namn på elveskråninga frå Revia oppøve måod Nesodden i Vennesla.
- radd (s,m) - fant, knekt, vrang og vriden person (Aasen: Radd, sv. dialekt: radd = fillet person, tørkeklut).
Døme: "Dei seie Pettår æ ein gammel radd, mæn æ æ 'kje så sikkår på de!"

<u>radda</u> (adv)	- fullt, i mengdevis, tett i tett. <u>Døme</u> : "D'æ heilt radda mæ tyddeber i Ivelandsskauane i år!" Dær va radda mæ fålk på festplassen.
<u>raddfoll</u> (adj)	heilt full, fylt til randa. <u>Døme</u> : Pøsen va raddfoll a fine blåbber.
<u>rade</u> (adv)	- leitt, trist. <u>Døme</u> : De va rade at du slåo fåoden din så stygt!
<u>raden</u> (adj)	- vondskapsfull, stygg, sur og tverr, vrang (Aasen: raten, norr: hrata (v) = forkaste, vrake, sv. dialekt: ratig = usedelig). <u>Døme</u> : Måora hadde d'ikkje godt nå sønnen va heime. Han va rætt og slett raden.
<u>radesjuge</u> (s,f)	- eit slag syfilis eller lepra (spedalsksjuka) som var vanleg i den sørlegaste delen av landet frå 1600-talet til ut på 1800-talet, ratesjuka (Aasen: Ratesjuka). Merknad : Ivar Aasen skriv i si 'Norsk Ordbog' om denne sjuka: "Navnet siges at grunde sig derpaa, at Sygdommen skal have en fordærvelig Indflydelse paa Sindelaget". I Telemark kalla dei sjukdomen for 'fillesjuka'.
<u>radeskab</u> (s,m)	- vondskap, vrangskap, det å vere sur og tverr. <u>Døme</u> : "D'æ bare radeskab nå 'an sei' at 'an ikkje lige maden du he lagt".
<u>ratning</u> (s,m)	- person som er 'raden', sur og tverr, vrang (Aasen: Rating, Vinje i Telemark: Ratemann). <u>Døme</u> : Åola va ein ratning heime, sa dei. Kåna va allti letta nå 'an jekk på arbei'.

- ragekniv (s,m)** - barberkniv, eit slag faldekniv med svært hardt stål til å ta skjegget med, rakekniv (Aasen: Rakekniv).
Døme: Han brynte ragekniven på ei brei lærreim før 'an tåo te å rage sæ.
- rallar (s,m)** - lausarbeidar som dreg ikring og får seg arbeid på ulike anlegg, slusk. Fri og ubunden mytefigur.
Døme: De va mange rallare mæ på å bygge Sørlandsbanen.
Merknad: *Truleg kjem ordet av svensk 'rallväg' som igjen er ei omlaging av engelsk 'railway'. Ein reknar med at ordet blei til under den sterke jernbaneutbygginga i Sverige mot slutten av 1800-talet. Men ein kan og rekne med at verbet 'ralla' har virka sterkt med ved danninga av ordet. - 'Ralla' (som både er norsk og svensk verbform) har to tydingar som kan peike hen mot særmerka til ein rallar og ei tredje som me finn att i nemninga 'rallväg':*
 1. flakke, fare omkring
 2. snakke mykje, skvaldre, røde
 3. trille, rulle
- ramle (v)** - dette, falle, gå over ende; skramle (Aasen: ramla, sv: ramla, lågtysk: rammeln, holl: rammelen).
Døme: Han æ ein gæo sjihåppår. Han ramle nesten allri.
- raske (v)** - 1. samle saman i full fart (av *rask* (s) = *avfall, bos, skrap*).
 - 2. skunde seg, få opp farten (av *rask* (adj) = *fort, snar, snøgg, kvikk, frisk og sprek*).
Døme: 1. Han raska sammen none klæe, potta dei i ryggsekken og fåor a'gåre.
 2. "Nå må me raske på så me ikkje kjæme fårr seint!"

- rause (v) - falle ned, dette i mange bitar; knuse, øydelegge (Aasen: rausa = styrte fram = ruse).
Døme: Då me ræsta krafti i tree, rauste plommane ner. Så va de bare å pele så fårt me konne.
 ”Jørgen æ så umauli at ’an kjeme te å rause alt de me he bygd opp!”
- ravgal (adj) - heilt gal, fullstendig uriktig (frå da: ravgal, Aasen: ravgalen, sv: ravgalen).
Døme: ”Reinestykke æ ravgalt!”
 ”En skolle tru ’an va ravgalen sånn som han oppføre sæ!”
Merknad: *Forstavinga rav- er eit forsterkingsadverb, jfr. ravfollt, ravfant, rav-roskanes galen, ravkjokt).*
- rege (v) - flyte, drive; spasere utan mål og meining, flakke, gå og slenge (Aasen: reka, norr: reka, sv: räka).
Døme: Dær æ litt a vært som rege nerøve elva nå d’æ fløym. Nå ongdommen ikkje he no’ å jårr, så rege di langs veiane.
- rænnefåg (s,n) - snøfók, snødrev, rennefók, kaldt vêr med vind som får laussnøen til å renne bortetter oppå den hardare snøen (Aasen: Rennefok).
Døme: De va bidanes kall vinn mæ rænnefåg.
Merknad: *Sisteledet ’fåg’ (fók) er avleidd av verbet ’fyge’ (fyke). Jfr. da: fog = ’sne-fog’, shetlandsk: fog = fykande snø, lett og tynt skydekke (kanskje også i slekt med eng. fog = tåke ?).*
- råga (adj) så fullt at det held på å gå over kanten, med overmål (Aasen: Roke (s,m), norr: hroki (s,m), sv. dialektar: ruka el. roka).
Døme: Me pelte så foltt at alle spannane va råga mæ tyddeber.

Merknad: Ordet 'ruke' = liten haug (jfr. kuruke) har same opphav som 'råga'. Når me seier at 'blåbber-spanne æ råga', så ser me for oss ein liten haug med ber som stikk opp over kanten på spannet.

rånl (s,f)

- skorpe på ei brødskive; rand av t.d. storkna fløte, saus, suppe e.l. rundt kanten av ein bolle, eit spann, eller eit fat (Aasen: Raand, norr: rond, setesdalsk: rond; jærsk (etter Ross): rannla (v) = gjere stripet).
Døme: Måora likt' ikkje at ongane ikkje ville ede rånla på bedane.
Rånla i flødemoggen va blitt sur og lokta 'kje godt.

Hest og skrømt

*At hestene stoppe op i Veiene og blive stødige
forarsages ofte ved Skrømt. Hænder Saadant, skal man
blot se gennem Bidselringene. Man vil da ogsaa selv faa
se det, og da vil det tabe sin Kraft til at standse Hesten,
som nu løber afsted i fuld Fart. Det skal se frygteligt ud.*

Potetse

Språkprøve av Olav Jortveit

I da ede ongdommene nesten ikkje potetse, ijalldom ikkje på same måden som føritia – sammen mæ fisk ellår kjødd, grønnsage og saus. Nå må potetsane gå gjennom masjine før dei æ gåoslie nåkk fårr dei onge te å ede.

Nå masjinane he vaska potetsknållane, sjylt dei, skrælt dei, skåre dei opp i tønne sjeve som bli salta, pebra, kåkt i feitt og potta i none fine og farvegla'e påse, - fysst då æ dei gåoe nåkk fårr desærgenerasjåonen. Og udenpå påsane må dei skrive 'potet-gull' ellår 'potet-løv' ellår 'potet-chips' ellår 'potet-skruer' sånn at me ska vede at de som æ inni, i de heile he no' mæ potetse å jårr. D'æ fælt du! – I da' fins de fålk som ikkje vett håssen ei naturli potets ser ud eigång! Nei, d'æ no' ant mæ åss ellre! – Kan dykken minnes potets-opptainga føritia på ein fin høstda mæ høg blå himmel og mæ gule og rø'e bla'e på treane rontfårrbi?

Ei veges ti' før me bjønte mæ spa'en ellår greiba, hadde me skåre potetsrise og kjørt de i hjulbåra bårt på søppelhauen – dær me pleide å grave beide-makk te fiskinga. Imæns jåore potetsane sæ lissom fær'ie fårr vintåren. Dei sudde ud siste ræstane a næring frå røddane og de lille som va i jænn a rise øve jåora, og så pagga dei sæ og la sæ godt te rættes, - folle a safti næring og spræge vitamine, - klare te å åffre sæ fårr ein ny potetsgenerasjåon neste vår og sommår. Mæn så kåmm allså me ellre – som ju va onge dænn gånga – mæ greiba ellår spa'en. Me va ude ette et øveskåd som va ståort og livsvikti' fårr åss. – Fårr me visste ju at bare none få a potetsane kunne bli settepotetse.

Du, så triveli de va å sette greiba i jåora bagom risane og vippe opp dæn eine potetsfamelien ette dæn andre mæ både ståore og små knålle – rø'e og delikate Marius ellår kvide og mekti'e Kong Georg! – Og så mange færrsjelli'e størrelse og fasånge de va på dei! Ongane som jælpte te mæ plokkinga, låo høgt nå dei fant potetse som lingna både på fålk og andre rare ting. Dænn gånga fans d'ikkje noe som hette EU-standar, heldivis. – Ikkje ei gång tyskå-rane onne krigen brydde sæ om at potetsane va færrsjellie og individuelle - sjæl om dei (tyskårene allså) va veldi gla'e i unifårmering!

Så råoda me potetsane fram og heiv dei tåo-tri metår bårtøve på ågåren - så de meste a målla skolle dette a dei. Dær skolle dei ligge og tørke udøve

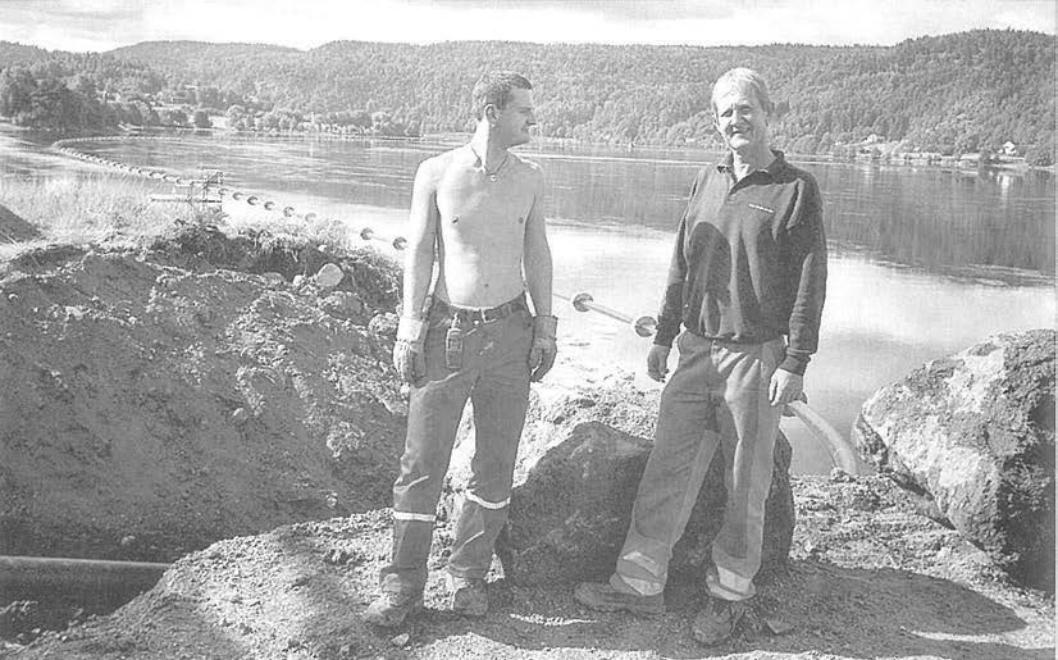
da'en. - Fårr de va ikkje bra at dei va fokti'e nå dei blei lagra i kjellaren. De kunne føre te møe råd. Og rådne potetse lokte som pesten! Bare små -potetsane samla me i ein pøs fårr sæ sjæl. Ja, og så dei som va blitt grøne fårde dei hadde stokke haue litt fårr høgt opp øve målla fårr å såole sæ i løbe a som-måren. Og au none andre som va fårr stygge og sprækte te menneskemad. - Alle som blei hevne opp i dønnæ pøsen, skolle kåges te kjyra ellår grisen ellår hønane.

Så kåmm kvellen, og såola hålt på å gå ner. - Då va me ude på ågåren ijænn mæ sink-pøsane våre. Nå skolle menneskemaden ner i kjellaren fårr å lagres fårr vintåren. Me hadde åbna kjellarvinnøye som lå rætt øve potetsbingen. Og så kåmm me gåanes bærtøve ågåren mæ pøsane råga a dønnæ beste og sunnaste maden som me kunne tænke åss: potetse. - Bårtmæ vinn-øye rætta me ryggen litt før me låod dessæ ronne, gåoslie knållane rolle nerøve skråflada innfårrbi og ner i bingen. Dei fysste smalt håolt måod bonn-båorane. Mæn ette som hauen augte der nere, tåo bingen imåod i mængdevis mæ ståor tålmåodihed. - Te slott hadde me mad som ville vare heilt te me kunne ta inn dei fysste nypotetsane neste sommår. Mæn før dæn tia kåmm, pelte me ud potetse som rådna ette vært. Og me pelte grøane - kanskje tåo gånge - . Og i mars måne ei gång sorterte me ud none fine settepotetse te lys-gråoing.

Jauvisst, potetsane skaffa åss ein del arbei. Mæn du værden hå møe dei ga ijænn! Tænk dykken bare ein fårikålmidda udpå høsten, lagt på lamme-kjødd og mæ mjølne potetse innte! - Me trænge igronnen ikkje seie meir.

Vorter

*Man kan blive Vorter kvit ved at tage Fleskesvor og
stryge paa et Lig og derpaa paa Vorterne og saa lægge
Svoret i Ligkisten.*

Fra gravingen utenfor pumpestasjonen i Ludefladen. Vannledningen er lagt under veien ut i elva der den er strekt forbi Tuden, Kvennvollane og Støa. De som gjorde jobben var Jan Pedersen (til venstre) og Arne Urdal i Døvik Maskin A/S.

Godt samarbeid

Av Trygve Jortveit

På årsmøtet i år ble det orientert om det innledende samarbeidet historielaget hadde med kommunen m.h.p. synketømmeret og fløtningstekniske anretninger i og ved elva. Dette samarbeidet er nå kommet i god gjenge.

Fra historielaget side er vi tilfreds med den måten kommunens representanter har gått inn i saken på. Det samarbeidsmønster vi er blitt enige om lover godt for fremtidige drøftinger om løsning av problemer som kan oppstå når kulturminner trues av utbygging.

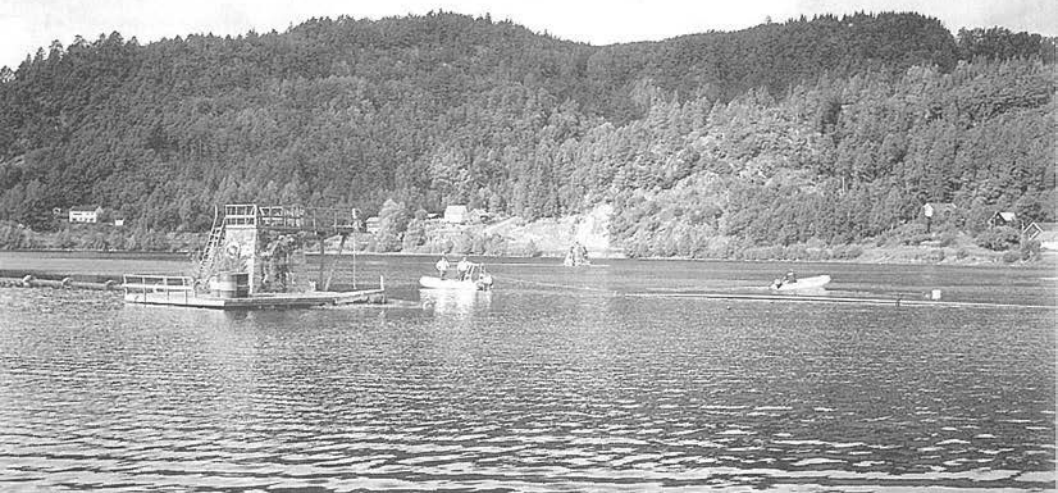
En av de første prøvene på samarbeide fikk vi allerede i vår. Kommunen har i lang tid hatt problemer med vannforsyningen enkelte steder. For å øke kapasiteten ønsket de å bore 5 nye brønner på Drivenesøya, pumpe vannet over til Ludefladen. Derfra ønsket kommunen å strekke en ledning ut fjorden til Moseidmonen og videre nedover elva til Kilane og Lomkjønn.

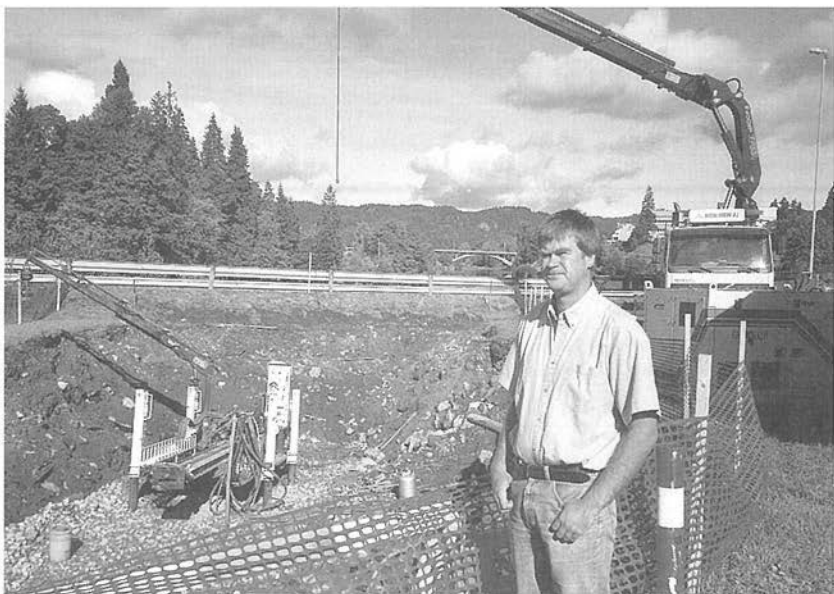
Fra Støa. Den lille bukta her heter Klaua. Klaua var landingsplass for ferga mellom Støa og Drivenes. Langs land her var der strekt en såkalt landbom som var festet i en rad av kjer oppover langs stranda mot Tuden. Steinhaugen til høyre ute i vannet er rester av et slikt kjer. Ved kjeret var et bomle som kunne åpnes og stenges etter behov. Vannledningen er lagt i elva utenfor alle kjerene.

Ville en her støtet på gamle fløtningsinstallasjoner?

Historielaget ble innkalt til møte sammen med bl. andre fylkes-konservatoren, der prosjektet ble presentert og drøftet. Breibommen eller Vennesla Bom som nå ligger på bunnen av fjorden mellom Støa og Bommen ville bli berørt. Vannledningen ville krysse den. Kommunen ønsket å legge ledningen over bommen, noe vi i historielaget fant akseptabelt. For øvrig ville ikke ledningen berører andre kjente fløtningsinstallasjoner som dobber, kjer og slikt.

Utenfor Støa krysser vannledningen en krafledning som er strekt over fjorden. Karene i båten arbeider med problemet. Vannledningen krysser Breibommen i fjorden helt til venstre i bildet.

I Kilansvingen ble det boret hull for ledningen under veien og jernbanen. Her inspiserer prosjektleder Arne Vatne i kommunen arbeidet som ble utført med en stor borerigg.

Vennesla Historielag.

Årsberetning for perioden 29. mars 2000 – 19. mars 2001-10-02

Styret i perioden har bestått av: Olaf Ingebretsen - leder

Bjørn Robstad - nestleder

Kåre Nordhagen - kasserer

Inger Einstabland - sekretær

Arne Krogstad - styremedlem

Harry Arntzen - ”

Lillemor Grundetjern ”

Anne Berit Baardsen ”

Georg Hagstrøm ”

Virksomheten:

Medlemstallet er nå 173.

Det er avholdt 7 styremøter der ca. 30 saker er behandlet.

Synketømmeret i Otra har vært en aktuell sak. Vi er nå i forhandlinger med kommunen, og vi håper å komme fram til en løsning som alle parter blir fornøyd med.

”Nytt fra historielaget” ble sendt ut i mai 2000.

Det ble ikke gitt ut årsskrift i år 2000. Årsaken var sykdom og mangel på stoff. Styret var derfor enige om å utsette utgivelsen av årsskrift til år 2001.

Tilstelningene har vært: to lagskvelder, olsokfeiring og førjulskveld.

I Odder – Venneslas vennskapsby i Danmark – var laget representert med to deltakere.

Litt om de forskjellige arrangementene:

28. mars – årsmøte i Husmorhuset.

Regnskap og årsberetning ble godkjent. Valgkomiteens forslag til styre med vararepresentanter, revisorer, valgkomité og arrangementkomité ble vedtatt. Jostein Andreassen fortalte om funnet av steinalderkvinnen ”Sol” i Søgne. Han viste også gamle steinøkser og pilspisser funnet i Søgne.

Olsokfeiringen.

Vel 100 mennesker var samlet på Bommen. Borgny Salvesen fremførte sin egen prolog med paranteser om Vennesla og olsokfeiringen. Det ble kasta på stikka med store gammeldagse 5-øringer. Det var allsang, utlodning og salg av kaffe og vafler. Også denne gangen ble kvelden avslutta med bål.

Lagskveld i oktober.

Lagskvelden var lagt til kjelleren i Samfunnshuset. Sturla Erzeid kåserte om utvandringa til Amerika. Det var også ei vandreutstilling med tekst og bilder om dette emnet.

Førjulskvelden.

Også denne gangen var arrangementet på Løa. Frammøtet var godt. Olaf Nilsen kåserte om "Tanker ved tusenårsskiftet". Det var sang og musikk ved Karin Reinertsen. Menyen var julebuffet, riskrem og kaffe.

Utsendinger:

Laget har vært representert med:

Arne Krogstad i Stiftelsen Vigeland Hovedgård.

Georg Hagstrøm i Venneslastua.

Olaf Ingebretsen på Vest-Agder historielags årsmøte.

Inger Einstabland
sekretær

Spis op alt

*Spiser man op alt man har paa Bordet til et Maaltid,
bliver det godt vejr næste Dag.*

